

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

שופטים. הלכות סנהדרין פכ"ג פכ"ד

הרדב"ז (כ"ב)

מבקש רעמו מכלן לשי ת"ח ששואלן זה את זה שאין יושבין כדון כחמד וטעמו של רבינו מבוטל:

ה לעולם יראה דיין עצמו וכו' עד מה שענינו רואות. הכל פ"ק דסנהדרין (דף י"א) כשון רבינו: מ לעולם יהיו וכו'. פ"ק דלכות:

פכ"ד א יש לדיין לרין וכו'. כמות פ' הכותב (דף פ"ה) היא אחת דלחייבה שבעה בני דינה דרבה אמרה ליה נח רב מקדא דיענא נה דשקדא

ה לעולם יהיו בעלי דינין וכו'. פ"ק דלכות:

פכ"ד א יש לדיין לרין וכו'. צפ"ה הכותב מהיה דלמרה ליה צרפיה רב מסדא לרבא דיענא נה דהיה איתמא דחשדא אשבעתא ופסכה רבא לשבעה אשכנדה: וכן אמר יצא שט"ח וכו'. שם א"ר פסא השמא דלמך מר קיס לי בגויה מלחא היא כגון אבא מר ברי דקיס לי בגויה קרענא שטרא אפומיה. דעת רבינו כיון דלא מסיימין הכא לא מקרע קרעין ליה ולא מיגבא גביין ציה כדלמריין באלו נערות הוי שטרא ריעא ולא מנדיין ציה ולא קרעין ליה משמע דלענין שבעה איירי כדפיר"ח כן פירשו תוס' ונפקא מינה שאם יש בשטר נאמנות לא יפרע אלא בשבעה. וא"ת הא ניחא בשטר שיש בו נאמנות אבל אם אין בו נאמנות למאי נפקא מינה, לתרץ זה כחכ רבינו או אם היה עליו שט"ח וכו'. וא"ת אם לא היה עליו אלא זה למאי נפקא מינה, לתרץ זה כחכ או ישלך השטר בפניו וכו'. ועלו דברי רבינו בהגון ציטת ר"ס והירא"ף ז"ל:

אסורין לישב בדין זה עם זה. שדבר זה גורם לציאות משפט מעוקל. מפני השנאה שביניהן דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו: ה לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו על צוארו וגוהנם פתוחה לו מתחתיו. וידע את מי הוא הן ולפני מי הוא הן ומו עתיד להפרע ממנו אם נטה מקו האמת שנאמר אלהים נצב בעדת אל. ואומר ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה': מ כל דיין שאינו הן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. וכל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדון הקב"ה גובה ממנו נפשות שנאמר וקבע את קובעיהם נפש. וכל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת כאילו תקן את כל העולם כולו וגורם לשכינה שתשרה בישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל. ושוא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת תלמוד לומר ועמכם בדבר משפט. אין לדיין אלא מה שענינו רואות: י ולעולם יהיו בעלי דינין לפניך כרשעים ובחוקת שכל אחד מהן טוען שקר ודון לפי מה שתראה מן הדברים. וכשיפמרו מלפניך יהיו בעיניך כצדיקים כשקבלו עליהם את הדין ודון כל אחד מהם לכף זכות:

פרק ארבעה ועשרים

וכן

דיין לרין ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע

בדאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיוודע. כיצד הרי שנתחייב אדם שבעה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש ואחשווד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דבריו זה. אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודן. ואין צריך לומר אם ידע הוא עצמו שזה חשווד. *וכן אם יצא שטר חוב לפניו ואמר לו אדם שסמך עליו אפילו אשה או קרוב זה פרוע הוא אם סמכה דעתו על דבריו יש לו לומר לזה לא תפרע אלא בשבועה. או אם היה עליו שטר חוב לאחר יתן לזה שלא נפגם שטריו כלל ויניח זה שנפגם שטריו בדבריו האחד או ישלך השטר בפניו ולא ידון בו כפי מה שיראה

דיין לרין ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע בדאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיוודע. כיצד הרי שנתחייב אדם שבעה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש ואחשווד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דבריו זה. אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודן. ואין צריך לומר אם ידע הוא עצמו שזה חשווד. *וכן אם יצא שטר חוב לפניו ואמר לו אדם שסמך עליו אפילו אשה או קרוב זה פרוע הוא אם סמכה דעתו על דבריו יש לו לומר לזה לא תפרע אלא בשבועה. או אם היה עליו שטר חוב לאחר יתן לזה שלא נפגם שטריו כלל ויניח זה שנפגם שטריו בדבריו האחד או ישלך השטר בפניו ולא ידון בו כפי מה שיראה ע"כ:

דיין לרין ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע בדאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיוודע. כיצד הרי שנתחייב אדם שבעה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש ואחשווד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דבריו זה. אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודן. ואין צריך לומר אם ידע הוא עצמו שזה חשווד. *וכן אם יצא שטר חוב לפניו ואמר לו אדם שסמך עליו אפילו אשה או קרוב זה פרוע הוא אם סמכה דעתו על דבריו יש לו לומר לזה לא תפרע אלא בשבועה. או אם היה עליו שטר חוב לאחר יתן לזה שלא נפגם שטריו כלל ויניח זה שנפגם שטריו בדבריו האחד או ישלך השטר בפניו ולא ידון בו כפי מה שיראה ע"כ:

השנת הראב"ד

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

אין שם זכר לה ויחולא בו ומה שהוא בפרק הכותב זה הוא שאמרנו דמורענא שטרא אפומיה ויכול לפרש אותה כפירוש שני שפירש ר"י אלפס ז"ל שזאל דלייני או כמו שפירש הוא בעלמא ז"ל כשחן ושפסק שבעה דלייני נמי איתא גבי אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני כי' עד דלמריין איתרע שטרא וכל אחד יכול לפרש כפי רצונו ולא מנאחי לן או ר"ק פ"ק דלמריין דלמך הכי תמלודא לבידא והביא גופא לאו רחיה היא דמייירי שבמלואו וכיון דנפול איתרע טפי דאם איתא דלא פבעיה מנטר הוה נטר ליה וזי לא נטריה איזו דלפסקי אנפשיה כדאיתא פ"ק הכותב גבי שובר לך דקדו דברי ר"מ ז"ל מכל נד: או אם היה עליו שט"ח עד אם באמת העידו או נשקף. כמותות פ"ק הכותב (דף פ"ה):

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

אין שם זכר לה ויחולא בו ומה שהוא בפרק הכותב זה הוא שאמרנו דמורענא שטרא אפומיה ויכול לפרש אותה כפירוש שני שפירש ר"י אלפס ז"ל שזאל דלייני או כמו שפירש הוא בעלמא ז"ל כשחן ושפסק שבעה דלייני נמי איתא גבי אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני כי' עד דלמריין איתרע שטרא וכל אחד יכול לפרש כפי רצונו ולא מנאחי לן או ר"ק פ"ק דלמריין דלמך הכי תמלודא לבידא והביא גופא לאו רחיה היא דמייירי שבמלואו וכיון דנפול איתרע טפי דאם איתא דלא פבעיה מנטר הוה נטר ליה וזי לא נטריה איזו דלפסקי אנפשיה כדאיתא פ"ק הכותב גבי שובר לך דקדו דברי ר"מ ז"ל מכל נד: או אם היה עליו שט"ח עד אם באמת העידו או נשקף. כמותות פ"ק הכותב (דף פ"ה):

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

לחם משנה

הגהות מיימוניות

השנת הראב"ד

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

אין שם זכר לה ויחולא בו ומה שהוא בפרק הכותב זה הוא שאמרנו דמורענא שטרא אפומיה ויכול לפרש אותה כפירוש שני שפירש ר"י אלפס ז"ל שזאל דלייני או כמו שפירש הוא בעלמא ז"ל כשחן ושפסק שבעה דלייני נמי איתא גבי אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני כי' עד דלמריין איתרע שטרא וכל אחד יכול לפרש כפי רצונו ולא מנאחי לן או ר"ק פ"ק דלמריין דלמך הכי תמלודא לבידא והביא גופא לאו רחיה היא דמייירי שבמלואו וכיון דנפול איתרע טפי דאם איתא דלא פבעיה מנטר הוה נטר ליה וזי לא נטריה איזו דלפסקי אנפשיה כדאיתא פ"ק הכותב גבי שובר לך דקדו דברי ר"מ ז"ל מכל נד: או אם היה עליו שט"ח עד אם באמת העידו או נשקף. כמותות פ"ק הכותב (דף פ"ה):

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

אין שם זכר לה ויחולא בו ומה שהוא בפרק הכותב זה הוא שאמרנו דמורענא שטרא אפומיה ויכול לפרש אותה כפירוש שני שפירש ר"י אלפס ז"ל שזאל דלייני או כמו שפירש הוא בעלמא ז"ל כשחן ושפסק שבעה דלייני נמי איתא גבי אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני כי' עד דלמריין איתרע שטרא וכל אחד יכול לפרש כפי רצונו ולא מנאחי לן או ר"ק פ"ק דלמריין דלמך הכי תמלודא לבידא והביא גופא לאו רחיה היא דמייירי שבמלואו וכיון דנפול איתרע טפי דאם איתא דלא פבעיה מנטר הוה נטר ליה וזי לא נטריה איזו דלפסקי אנפשיה כדאיתא פ"ק הכותב גבי שובר לך דקדו דברי ר"מ ז"ל מכל נד: או אם היה עליו שט"ח עד אם באמת העידו או נשקף. כמותות פ"ק הכותב (דף פ"ה):

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

ה לעולם יראה דיין עצמו וכו' עד מה שענינו רואות. הכל פ"ק דסנהדרין (דף י"א) כשון רבינו: מ לעולם יהיו וכו'. פ"ק דלכות: פכ"ד א יש לדיין לרין וכו'. כמות פ' הכותב (דף פ"ה) היא אחת דלחייבה שבעה בני דינה דרבה אמרה ליה נח רב מקדא דיענא נה דשקדא אשבעתא אפכה רבא לשבעה אשכנדה ומימי החס על שטרא דחמא לקמיה דרבא ואמר רב פפא דיענא ציה דשטרא פריע הוא ולא הימניה ואמר ליה רב אבא בר מנאס ולא יהא רב פפא כבת רב מסדא ואמר ליה נח רב מסדא קיס לי בגויה מר לא קיס לי בגויה אמר רב פפא השמא דלמור רבנן קיס לי בגויה מילחא חיה כגון אבא מר ברי דקיס לי בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא ס"ד אלא מרענא שטרא אפומיה ואמריין נמי החס הוא גבא דלפקיד שב מרגניתא דלייין כדקדייה צי רבי מיישא וכו' שבי רבי מיישא ולא פקיד פירוש לא צוה לאנשי צימו שתטפמו מינה אמו לקמיה דרבי אמי אמר ליה מדיא דיענא כרבי מיישא דלא אמיד ועוד הא היבז סימנא ולא אמרן אלא צאינא דלא רגיל דעילי ופסיק אבל רגיל דעילי ופסיק להסם לא אימור איניס אחריתא אפקיד ומיחא מוא ורב נחמן ורי' אבא דנו נמי כי הוי דינא דרבי אמי וסובר רבינו שיעוד זה לאו דוקא אלא מרמי צעיין דלא אמיד וסימן דאי אמיד מה מועיל הסימן דילמא זנה מיניה אי נמי הכי קאמר מדיא דלא אמיד וליכא למיחש דילמא דרבי מיישא נינהו ועוד דלילמא דאיניס אחריתא הוי נמי ליכא למיחש דהא קא היבז סימנא וא"כ מרווייהו צעיין ואע"ג טעניין ליחמי כל מאי דמאי טענין אבוהון ואילו הוה רבי מיישא קייס והוא טענין שלי הוא הוה מיהמין אע"ג דלא אמיד דלימור מליאה אשכח או ממנה נתנו לו מ"מ לא טענין ליחמי דלילמא דלא שכיח הוי כי היכי דלא טענין להו נאנסו כדלמריין כסוף פ' המוכר את הבית. וכחכ הרי"ף צפ"ה הכותב בשם גאון דהאידנא לא אפשר ליה לדיין למימר קיס לי בגויה דלא צריך לן קיס לי בגויה היכי הוא הילכך לית לן לאורועי שטרא או לאסוכי שבעה אלא צדעות צרכיה ואע"פ כן צדעות אדם נאמן מומיין את הדין ודורשין וחוקרין עד שיפסק הדבר ויאל הדין לאמייהו עכ"ל: ובתב הראב"ד וכן אמר יצא שטר חוב לפניו עד לא תפרע אלא בשבועה א"ל דבר זה הוליא וכו'. ומ"ש דוק ותשכח פ"ק אע"פ ובשבעות פ"ק הדיינים דכל ריע שטרא וכו' תמריה צפ"ה אע"פ ולא מנאחי אמנא מה שהביא מפרק שבעה הדיינים גס שם אין רבינו תנאל מודה לו כי הוא מפרש כל ריע שטרא שבגמי דהייני שטרין שיצבע בעל השטר קודם שיגבה וכחכו תוס' בפרק הכותב שהלשון משמע מדלל מסיק לא מקרע קרעין ולא מגבא גביין ציה כדלמריין באלו נערות. אבל אי קשיא על רבינו הא קשיא שפירשנו שיהיה איתמא דחשדא אשבעתא

א טוח"מ סי' י טוח"מ סי' ט"ו טוח"מ עשין ק"ו:

שופטים. הלכות סנהדרין פכ"ד

הרדב"ז (מכ"י)

כט 57 בסף משנה

הוא שטרט מוויף הוא לא מיקרע קרעין ליה לכתב סהדי דהאי שטרט מוויף הוא ולא מיגבא גבינן ביה דהא איכא מרי סהדי דמהדר אויפא וריע דשבעת הדיינים כיון דמורה דקבל המעות הא מודה דשטרט פריעא הוא ואיבטיל לגמרי והכא לית לן לנימר דבעד אחד לא ליגבי דהאי שטרט אלא היינו דאפילו אית ביה נאמנות לא ליגבי בלא שבעה. ועד שעיך

וכן מי שבא ופוען וכו'. שם כמה עובדי כדברי רבינו: א"כ למה הצריכה תורה וכו'. מכאן יש ללמוד שאם יודע שהעידו שקר לא יאמר יהיה הקולר מלוי בלאר העדים אלא ידון לפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים:

החדוש לדעת רבינו הוא שהאשה וקריב שדעמו סומכת עליהם מחייב ליה שבעה כאלו היה עד אחד כשר דלילו כשכד כשר מעיד כן אפי' אין דעמו סומכת עליו לא יפרע אלא שבעה ומאי רבותיה דדעמו סומכת עליו ולפי זה הא דלא הימניה רבא לרב פפא נרין לומר שרב פפא היה קריב למוצע או לנחשט וכל שכן שרצו אומר שפני מה שדעמו סומכת העד יעשה אם שלא יפרע אלא שבעה אם שילוח לפרוע לאומו שלא נפגם או אפי' שלא יאל עליו שטר אחר לא יצבה בזה וחוץ שכתב או ישליך השטר בפניו ולא יתן לו דהיינו לא מקרע קרעין ליה ולא מיגבא גבינן ביה הכל כפי מה שדעת הדיין סומכת על זה:

שיראה. וכן מי שבא ופוען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה ונתן סימנין מובהקין ולא היה זה הטוען רגיל להכנס בבית זה האיש שמת. אם ידע הדיין שזה המת אינו אמוד להיות לו הפיץ זה וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת מוציאו מן היורשין ונתתו לזה האמור בו ונתן סימנים. וכן כל כיוצא בזה שאין הדבר מסור אלא ללבו של דיין לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן למה הצריכה תורה שני עדים שבזמן שיבוא לפני הדיין שני עדים ידון על פי עדותן אע"פ שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר: ב כל אלו

הדברים הן עיקר הדין ונאבל משרבו בתי דינין שאינן הגונים ואפילו היו הגונים במעשיהם אינן חכמים כראוי ובעלי בינה הסכימו רוב בתי דיני ישראל שלא יהפכו שבעה אלא בראיה ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול וכן בשאר כל הדינין ולא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא בידעתו כדי שלא יאמר כל הדייט לבי מאמין לדברי זה ודעתו סומכת על זה. וכן אין מוציין מן היחומים אלא בראיה ברורה לא בדעת הדיין ולא באומדן המת או הטוען. ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונתתה דעת הדיין שאמת הוא ואמר ממתין בדין ואינו דוחה עדותו ונושא ונותן עם בעלי דינין עד שיוודו לדברי העד או יעשו פשרה או יסתלק מן הדין: ג ומניין לדיין שהוא יודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ויהיה הקולר

ב הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו'. כך כתב הר"ף דשם גאון. ומיהו איכא למידק דמשמע דלא אמר גאון הכי אלא בענין לאורווי שטרט או לאפוכי שטרט אצל לענין להוליא מן הימונים בזומדן דעת המת או הטוען מש"מ דכחא לא איירי גאון וכן משמע ממ"ש הר"ף ז"ל על הנהו עובדי למימרא דהלכה רוחות היא וליה זה פלוגתא ולא כתב על זה שום דבר משמע דעוד היום הכי דינא הכי ורצונו שכתב דהאידיגא אין מוציין מן הימונים אלא בראיה ברורה משמע דק"ל שכיון שטעמו של גאון משום דהאידיגא לא בריר לן קיס לי בגויה היכי הוא דהיינו לומר שרבו צמי דינים שאינן הגונים מההוא שבעא אים לן למימר דאין מוציין מן הימונים אלא בראיה ברורה לא בדעת הדיין ולא בזומדן המת או הטוען ואע"פ שצ"ו מהל' שאלה פסק שמי שצא ואמר כך וכך הפקדתי אצל אביכם ונתן סימנים מובהקים ונמלא הפקדון כמו שאמר והיה יודע הדיין שלא היה המת אמוד שזה הפקדון שלו יש לו לדיין לתמ הפקדון לזה שנתן סימניו והוא שלא יהא המפקד רגיל ליכנס אצל זה שמת וכיוצא בזה כמד בפרק ז"א מהלכות נחלות שם כתב דין הגמ' וסמך על מ"ש כהן מה שהסכימו רוב דיני ישראל: ביצד יעשה ידרוש בו וכו'. ריש פרק אחד דיני ממונות (דף ז"ב): אסיקנא דדין מרומה בעינן דרישה וחקירה: **אלא** יפלק עצמו וכו'. מההיא ברייתא דפרק שבעת העדות (דף ל"א). ומדבר שקר

הדיין אלא זה שנתן סימנים מובהקים

הוא שחזקתו יודע בדין שהוא מרומה וכו'. ברייתא פרק שבעת העדות: ד יש לב"ד להלקות מי שאינו מתווב וכו'. ברייתא דר' אליעזר פ' נגמר הדין (דף מ"ו) ופרק האשה דבה (דף ז'): אמר רבא"י שטעמי שצ"ד מוכן ועושין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי התורה אלא לעשות סייג לתורה: ה וכן יש לב"ד בכל מקום וכו' להלקות אדם ששמועתו רעה וכו'. בפרק

קידושין (דף פ"א) אמר רב מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה ע"כ. ומלקין אותו אלאו דקאמר אסמכתא בעלמא הוא והסם נמי מייתי דמר זוטרא הוא מומידי לה אפסוקא אכתפיה ומקרי ליה אל בני ופירש"י להודיע שעל לאו זה הוא לוקא. ומ"ש והוא שיהא קול שאינו פוסק וכו'. נלמד ממה שאמרנו צ"ב ד' דינמות גבי טוען

מגדל עזו

ב כל אלו הדברים הם עיקר הדין בו' עד ודעמו סומכת על זה. מדברי הגאונים ז"ל וכו' אלס ז"ל כחבו בהלכות: וכן אין מוציין מן היחומים בו' עד או יסתלק מן הדין. כן כתבו ר"י אלס ז"ל פרק הנוטף: ג ומניין לדיין שהוא יודע שהדין פרומה עד חוקר הדין על פי העדים. כנסכת שבעות פרק שבעת העדות (דף ל"א): אבל אם היה לבו נוקפו בו' עד כי משפטם לאלהים הוא. כנסתהדין פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ב): ד יש לב"ד להלקות בו' עד כפי מה שראה. כנסתהדין פ' נגמר הדין (דף מ"ו) ומימי לה ביצמות פרק האשה דבה: ה פ יש לב"ד כ"כ בו' עד לעגם נכסין ולאסוקין. כנועד קטן פרק בתרא (דף ע"ו) ומימי מתקפה פ"ק דמסכת ע"ו והביאור פ"ז דהלכות אלוט:

ל ידע שהדוחא לההוא נברא אתי בעי מידון קמיה וכפר בה ושאר רב הונא גרמיה מההוא דינא ואל ואסחיד עליה קומי ב"ד חורן ועיין בהל' עדות ספ"ה ע"ב:

ג ומניין לדיין שהוא יודע וכו'. פ' שבעת העדות מניין לדיין וכו' כלשון רבינו ודוקא שהוא יודע שהוא מרומה אצל לא נבחר אצלו שהוא שקר אצל אם נבחר שטוען שקר והעידו שקר אינו ראוי להסתלק ממנו אלא ידון כפי מה שידע שהוא האמת אפי' בזמן הזה. הכי משמע לי מדברי רבינו. ויש מי שכתב שאם הנחשט הוא הרמאי יפסקו אותו ע"י דרישה וחקירה כדי שלא יהא חוטא נשכר ונכון הוא. וזהו שיתללא לי דאמרינן ר"פ דיני ממונות דר"ל רמי כתיב בלדק משפט עמיתך וכתיב נדק לדק מדרוף הא כילד כאלן נדין מרומה כאלן נדין שאינו מרומה ומשמע שדין מרומה יכול לפסקו אותו והא אמרינן שבעות דעבר על מדבר שקר תרחק ותירונו כחוק' לא שידעין צו שהוא מרומה ובמאי דכתיבנא אמי שפיר דחלא שיש רמאות צנועות המוצע וחדא שיש רמאות צנועות הנחשט שיכול לפסקו אותו ע"י נדק לזכר כלימא דדרישה וחקירה:

ד יש לב"ד להלקות וכו'. פ' נגמר הדין מיהא רבא"י אומר שטעמי שצ"ד מלקין ועושין שלא מן התורה ולא לעבור על ד"ס אלא כדי לעשות סייג לתורה ומימי שני משעוים אשר כתב רבינו ומעשה דשמעון בן שטח שם כמשה:

ה וכן יש לב"ד בכל מקום וכו'. הכי אמרינן במ"ק מלקין על לא טובה השמועה ואמרינן נמי האלי מאן דקטו שומעיה שרי לצויה צ"ב וכו' פ' בן גויה בן שפחה והכל מוציא שם:

ל

תלוי בצוארי העדים. תלמוד לומר מדבר שקר תרחק. כיצד יעשה ידרוש בו ויחקור הרבה בדרישה ובחקירה של דיני נפשות אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו רמאות חותך את הדין על פי העדות אבל אם היה לבו נוקפו] שיש בו רמאות או שאין דעתו סומכת על דברי העדים אע"פ שאינו יכול לפסלן או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא את העדים אף על פי שהם כשרים ולפי תומם העידו וזה הטעם. או שנראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסותרין ואינן רוצים לגלותם. כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור לו ונאלחתיך אותו הדין אלא יסלק עצמו ונמדין זה וידינו מי שלבו שלם בדבר. והרי הדברים מסורים ללב והכתוב אומר כי המשפט לאלהים הוא: ד יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר יש להן לגדור ולחוק הדבר כפי מה שיראה להם הכל הוראת שעה לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים ביום אחד באשקלון ולא היו שם כל דרכי הדרישה וחקירה וההתראה ולא בעדות ברורה אלא הוראת שעה כפי מה שראה: ה יוכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה והעם מרגנים עליו שהוא עובר על העריות והוא שיהיה קול שאינו פוסק

א סמ"ג לאוין ר"ח: ב סו"ד ס"י ס"ד:

קידושין (דף פ"א) אמר רב מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה ע"כ. ומלקין אותו אלאו דקאמר אסמכתא בעלמא הוא והסם נמי מייתי דמר זוטרא הוא מומידי לה אפסוקא אכתפיה ומקרי ליה אל בני ופירש"י להודיע שעל לאו זה הוא לוקא. ומ"ש והוא שיהא קול שאינו פוסק וכו'. נלמד ממה שאמרנו צ"ב ד' דינמות גבי טוען

הנהגות מיימוניות

אשבעתא. פרק הכותב ועיין בהלכות עדות פ"ה: ב [ג] צריכין הדיינין להתרחק בכל יתלון שלא יקבלו עליהן דין תורה כי מאד נחמטו ההלכות גרסין נמי בירושלמי פ"ק דסנהדרין ובספר הפני הבואי בינו ר"ש בן יהוא ברין רמנא לביא חכים מידון רבי יוסי בן הלפתא באו שני אנשים לפניו לדין אמרו לו על מנת שתרדינו דין תורה אמר להן איני יודע לדין אתכם דין תורה עכ"ל ס"ל: ג [ג] אומר מורי רבינו ש' היינו כשהתוכע מיען ברמאות אבל אם הנחשט טוען ברמאות יש לפוסקו אך שיש לעשות דרישה וחקירה כדישמעו ר"פ אחד דיני ממונות דאם ישמחו הדיינין את ידיהן ונצא חוטא נשכר וכו' לקמן בפ"ג מהל' עדות ע"ב: [ד] אדם הנחשט שצריך דין היודע עדות לתובע ואין עד נעשה דין דוחקין אותו לברור דין אחר כי הוא צריך להעיד כדכתוב אם לא יגיד ע"כ מדברי מורי רבינו מאד זצ"ל וגיל ראהיה מהא דגרסין בירושלמי והביאה ר"ה בפירושו בפ"ק דסנהדרין רב הונא היה ואל ואסחיד עליה קומי ב"ד חורן ועיין בהל' עדות ספ"ה ע"ב:

האי

שופטים. הלכות מנהדרין פי"ט פ"ב

ד פצוע דכא שנשא בת ישראל ובעל. כתב הראב"ד לא ידעמי נשואין מה לורך וכו'. וכבר נשאל רבינו על זה ממכמי לנולד והשיב בארוכה לקיים דברייו כתבו ה"ה פט"ו מהלכות אסורי ביאה:

פ"ב א אין ב"ד עונשין באומר הדעת וכו'. ברימ"א פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ו): אמתנין דהיו מלאימין על עדי נפשות שמה תלמורו מאומד מ"ר כילד מאומד אומרים להם שמה כך ראיסת שרץ אחר מצירו לתרצה ולתם אחריו ומלאהם סייף צירו ודמו מטפטף והרוג מפרפר אס כן ראיסת לא ראיסת כלום: וכן אם העידו עליו שנים וכו':

ב כל מי שעשה דבר וכו': ג איש שאנסוהו וכו'. בהרבה מקומות אין קישוי אלא לעד מהם בינמות ריש הבא על יממו (דף נ"ג): אמר רבא אין אונס לערוה לפי שאין קישוי אלא לעד והתוך רבינו נטענת אין קישוי אלא לעד כגון שאנסוהו לתקוע עלמו בצרוה וכיון שכן הרי הוא עושה מעשה וק"ל שאע"פ שהוא עושה מעשה כיון שהוא אונס דין הוא שיפטר וכמ"ש רבינו בסמ"ח שאע"פ שהיה מצווה שיהרג ולא יעבור הואיל ואונס הוא אינו נהרג והיינו אפילו עשה מעשה בידים ומי עדיף טענת אין קישוי אלא לעד מעשה מעשה בידים ואפשר לומר דבשלמא מעשה שבידים הוא דבר שיכול לעשות באונס ושלא ברצונו אבל קישוי כל שאינו מצווה בדבר א"ל לו להתקשות ומיין שנתקשה ודאי מצווה הוא ולפיכך חייב והיינו דאמר רבא אין אונס לערוה למשמע דאין עליו שם אונס וכיון שאין עליו שם אונס קישוי שיהא חייב וכמ"ש למדנו מעמה שם נתקשה לאשמו

קנה המחזיר גרושתו אחר שנתקדשה. קנה הנושא זקוקה ליבם. קנה הבא על הקדשה. קנה ממזר שנשא בת ישראל ובעל. קנה פצוע דכא שנשא בת ישראל ובעל. קנה המסרם איש וכן שאר זכרי בהמה חיה ועוף. קס) אונס שגירש אנוסתו ולא החזירה. קסא) המוציא שם רע שגירש אשתו ולא החזירה. קסב) הקרב אל העריות בדרך מדרכי הונות אע"פ שלא גילה ערוה וזהו החשוד על העריות. קסג) המתחתן בעכו"ם. קסד) גר עמוני שנשא בת ישראל ובעל. קסה) גר מואבי שנשא בת ישראל ובעל. קסו) מלך שהרבה נשים. קסז) מלך שהרבה סוסים. קסה) מלך שהרבה כסף וזהב:

השגת הראב"ד * פצוע דכא שנשא בת ישראל ובעל. א"ל לא ידעמי נשואין מה לורך והרי מנינו על הממזרת משלם קנס והקשו בגמרא על רבא קשיא ממזרת לעד רבי יתכן היאך לוקה ומשלם אלאה בביאה למהדה לוקה:

נמצאו כל הלוקים ר"ז וסימן להם ילקו זרים.

פרק עשרים

בית דין עונשין באומר הדעת אלא על פי עדים בראיה ברורה. אפילו ראוהו העדים רודף

אחר חבריו והתרו בו והעלימו עיניהם או שנכנסו אחריו לחורבה ונכנסו אחריו ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם ביד ההורג הואיל ולא ראוהו בעת שהכהו אין בית דין הורגין בעדות זו ועל זה וכיוצא בו נאמר ונקי וצדיק אל תהרוג. וכן אם העידו עליו שנים שעבד ע"ז זה ראהו שעבד את החמה והתרה בו וזה ראהו שעבד את הלבנה והתרה בו אין מצטרפין. שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג הואיל ויש שם צד לנקותו ולהיותו צדיק אל תהרגו: ב כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין באונס אין בית דין ממתין אותו ואע"פ שהיה מצווה שיהרג ולא יעבור אע"פ שחלל את השם והוא אונס אינו נהרג שנאמר ולעננה לא תעשה דבר זו אוהרה לבית דין שלא יענשו את האנוס: ג איש שאנסוהו עד שבא על הערוה

א סמ"ג לאוין ד' ב שם ר"א:

לחם משנה

פ"ב ג איש שאנסוהו עד שבא על הערוה וכו'. אע"ג דזהלכות יסודי התורה פ"ה כתב רבינו דנבלי עריות יהרג ולא יעבור ואם עבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם בלב

מגדל עזו

דהאי משנה דפרק אלו נערות שכל הבעול בחייבי לאוין בהתראה לוקה ובעת שהתקמתי ודקדמתי כל שמועה ושמועה על פירושה מן הספרים לא סתמתי על קישוי זו ואמרתי לא נניח תלמוד ערוך שבידיו ובספוק הלכה ממשה ומתן של גמרא שהרי עולא וכו' ויש לקוש' וימנה אלוהי אליבא דידהו כשאו ומתנו כדאי משנה וגם חכמי משנה חולקין הרבה בצדד זה ויש לומר שר' יתכן שחלל דבר זה וסבירא ליה שכל בעול חייבי לאוין בהתראה לוקה כחייבי אלוהי הלכה ויש לומר שר' יתכן סבירא ליה בסבירא דממזרת כסבירא דעולא בלחמותו שהרי אמר עולא שהמלקות דלחמותו בצנורת לא נענשה כן ר' יתכן אפטר דהכי סבירא ליה בצנורת לפי שאין אמה יכול לתקוע בחייבי לאוין עד שפאמר זאת האשה בצנורת בצלד תלקה עליה וזאת בקדושתין ובעילה אלא בצלמנה לכהן גדול בצלד כמו שנתפרש שם בסוף קדושתין והוה התלמוד הערוך שם אמר אבי קידש לוקה משום לא יקה בעל לוקה משום לא יחלל ורבא אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה מה טעם קאמר מאי טעמא לא יקה משום לא יחלל ומודה אבי במחזיר גרושתו שאם קידש ולא בעל שאלוהי לא יחלל ויזעו אמר רחמנא והרי חלל ושניה מודים במחזיר גרושתו שם בעל ולא קידש שאינו לוקה זה טעם התלמוד ומדקאמר ומודה אבי ומודה רבא שניה מודים ש"מ שבכל חייבי לאוין פליגי ולא באסורי בהונה בצלד דלבי סבר שכל הבעול אחת מחייבי לאוין לוקה חזן ממחזיר גרושתו שאינו לוקה עליה עד שיקדש ויבעול ורבא סבר שכל הבעול אחת מחייבי לאוין לוקה אינו לוקה משום שהם עד שיעבד אחר קדושתין כמחזיר גרושתו חזן ממלמנה לכ"ג שאם בעל לוקה אע"פ שלא קידש והדבר ידוע שאבי ורבא הלכה כרבא בר מהנהו הילכך אי בעינא לאוקמה להאיך דר' יתכן אליבא דהילכתא שר' יתכן אומר בממזרת כמו שאמר עולא בלחמותו ואם מרנה תאמר שכן סבירא ליה לר' יתכן שכל הבעול חייבי לאוין בלא קדושתין לוקה כחייבי ועל כ"פ לאו מדברי משא ומתן בפסוק הלכה כמו שביארנו ויחלה לי שאין בצדדים אלו ספק ע"כ. או אמרתי הנה בחמי בגמלת ספר כחוב עלי והנחתי ידי על בני מעי ואמרתי שיטו בני מעי שיטו אס ספקות שלכם כן ודלות על אחת כחוב ומהו אע"פ שהר"ם הלוי ז"ל מוטלעוהו ושייג גם על זה כבר השיבו הר"רי יונתן הכהן וחכמי לוינו ז"ל כמ"ש במחברת מחלוקות:

פ"ב א אין ב"ד עונשין בו' עד בערות זו. פרק אחד דיני ממונות (דף נ"ז): ועל זה וכיוצא בו נאמר ונקי וצדיק אל תהרוג בו' אל תהרגוהו. במכילתא נדרש כן ראוהו רודף אחר מצירו והתירו בו ואמרו בו ישראל בן ברית הוא אל תהרג אותו מהרג ותעלמו עיניהם ומלאו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם ומד הבורג שומע אל תהרג תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג כיון לא אצדיק רשע ע"כ. ועוד שם היה אחד מעידו עובד לחמה ואחד עובד ללגנה שומע אל יטטרפו ח"ל ונקי וצדיק אל תהרוג ע"כ. ובמנהדרין במעשה דשמעון בן שמוע בראה אחד רודף אחר מצירו לתרצה ודף אחריו כו': ב ב כל מי שעשה דבר עד נהגזן עליה. ביבמות פרק הבא על יממו (דף נ"ג):

פ"ב א אין ב"ד עונשין באומר וכו'. פ' אחד דיני ממונות משנה כילד מאימין על העדים שמה תלמורו מאומד ומשמועה וכו' ומעשה דשמעון בן שטם וכו' ובמכילתא יליף מנדרא דנקי וצדיק אל תהרוג: וכן אם העידו עליו שנים וכו'. ג"ז שם במכילתא ומהאי קרא ותרוייהו יליף ממד קרא כיון שיש לך להצדיקו אפילו על לך רחוק אל תהרגוהו וקשייה דקרא כי לא אצדיק רשע כלומר אינו אפרע מינו כעובדא דשמעון בן שטם דאע"ג דלרצב מיתוס בטלו דין ארבע מיתוס לא בטלו:

ב כל מי שעשה דבר וכו'. זה מבוחר פ' הבא על יבמתו. ונראה שאם עברו ב"ד והרגוהו אין עליהם עונש שהיה נפש מירשאל אלא עונש ולא לכו לכה כיון שהיה דינו שיהרג ולא יעבור ולא יעל כן אבל אם היה דינו שיעבור ולא יהרג הרי הוא כשאר ישראל הכשרים:

ג איש שאנסוהו עד שבא וכו'. זה גם שם ואם נתקשה לאשמו ודבקוהו בערוה מן העריות פטור ולא משכחו לה שימחייב אלא כגון שאנסוהו לבוא על הערוה ונתקשה דאין קישוי אלא לעד. וקשיא לי אין ימחייב זה מיתת ב"ד והיאך ממתין בו בשעת מעשה נהי דאין קישוי אלא לעד והלא בשעת מעשה אינו מקבל התראה שהרי אונס הוא וכו' שמתרין בו בשעת הקישוי והא ענינן פירך למעשה התראה בתוך כדי דבור ואין הקישוי מעשה להחמייב עליו. ואריך לתרץ כגון שדבקוהו בערוה והוא בלא קישוי ואמרו לו אל תתקשה ומיד נתקשה ועשה מעשה חייב מיתת ב"ד ואפשר דהאי מיתת ב"ד היינו כיפה ועדיין ל"ע:

אסור

מפירש במשנה ריש פי שנועה בעדות ולא בקרובים משמע שגם בעדות אשה כן ועיין בהשגחה הגרעק"א הכ"ל.

והנה צ"ל חדושי רבנו חיים הלוי צפ"כ מה"ל אלו הכ"א כתב לזכר את הדין מה שמאח נשים וע"א כשר כפלגא ופלגא דמיין, ואע"ג דאינכו גופיכו לא שוו בנאמנותן דמאח מהימני עפי מחרי, וכו"ל דפסולים נאמנותם בעדות אשה וסוטה הוא רק נאמנות בעלמא ותורה עדות לית צבו, מש"כ עד כשר אית צ"י דין תורה עדות ג"כ בנאמנותו, וע"כ צפסולים מה שהולכין אחר רוב דעות הוא משום דינא דאחרי רבים להטות דאזלין בתר רובא בכל מקום, וע"כ בעד כשר כאן דדין עדות עליו, לנצ"י שוין אפילו מאה נשים דלנצ"י לא מהני רוב דעות, וכדקיי"ל גבי עדות תרי כמאה, ומה ששנים עדיפא מאחד אף בעדות אשה וסוטה, הוא משום הנה"כ ע"פ שנים עדים יקום דבר, אבל אין זה שייך לדין רובא, ולפ"ז גם בע"א כשר במקום שנאמן ג"כ לא שייך דין רובא, ומכיון שהדין דאם אשה אחת מכחשת האיש הוי פלגא ופלגא, גם מאה נשים שמכחישת האיש הוי פלגא ופלגא ואין הולכין נגד ע"א כשר בתר רובא, וגם אחד כשר הוי כמאה אם אין בהמאה דין עדות של שנים, וראוי לזה, דהגע עלמך עד אחד ועדות מיוחדת המכחישים זה את זה לרבנן דסבירא להו שאין מלטרפות והרי ודאי הם חשובים כפלגא ופלגא בהכחשתם, והרי זה לא שייך אלא אם נימא דלהכחיש ע"א צעין דוקא עדות של שנים, ובזה הוא דשייך דינא דעדות מיוחדת אינה מלטרפת, אבל אם נימא דגם דין רובא מהני להכחיש ע"א א"כ גם אם לא מלטרפי מ"מ הרי רובא מיהא הויין, דגם אם אינן חד עדות, מ"מ הרי כל אחד בפני עצמו דין ע"א צ"י א"כ הרי יש לנו רוב של עדות לנצ"י הע"א המכחישת, אלא ודאי דגם לנצ"י ע"א לא מהני רובא להכחישו כל שאין בהרוב דעות דין עדות של שנים, ע"ש שהאריך בביאור זה, ולהמתבאר ודאי שגם פסולים אף שאינן עדים, אבל עדותן היא נאמנות של עדות ולכך שייך צ"י הפסול מפי כתבם, וא"כ לענין רובא שלא מהני לנצ"י עדים, פשוט שאין דין זה רק לנצ"י עדים, אלא לנצ"י עדות אין דין רובא, ואיך אמרינן הדין שצפסולים הולכין אחר רוב דעות, ובהכרח שהדין הוא שצמקוס שפסולים נאמנים אף שעדות הוא מ"מ דנין בזה דין רובא וא"כ צדין שגם בע"א כשר ה"י לן ללכת אחר רוב דעות וכלישנא קמא ביצמות דפ"ח, ומשום שגם כשר אין נאמנותו משום שהוא כשר, אלא נאמנותו מדין עדות כמו פסולים, עכ"פ לא ברירי לי הכ סברא שכתב צ"י הכ"ל, ובעיקר סברתו שנגד עדות אין דין צ"י דין רובא והוכיח מהא דאם היו עדות מיוחדת מכחישת לע"א, לרבנן דס"ל דאין עדות מיוחדת מלטרפת ודאי שאין יכולים להכחישו והרי עכ"פ יש רובא, דגם אם אינן חד עדות מ"מ הרי כל א"א צפני עצמו דין ע"א צ"י א"כ הרי יש לך רוב של עדות, מה מוכח שלא דנין דין רובא נגד עדות, נראה שאין ראוי, שאם רק אין עליהן דין שני עדים, שוב אף רובא אין כאן מאחר שהוא מכחיש לכל א"א ואין אחד מסייע להשני ממילא אין כאן רוב, ואפילו במיוחד כמו אחד ראה מחלוק זה ואחד ראה מחלוק אחד, שמעידין על מעשה אחת, אבל מ"מ הלא לא ראה אחד את השני, וא"כ אין אחד מסייע להשני, ויכול להכחיש לכל אחד ואחד, ולא דמיא לכל רוב, שהרוב הוא ביחד, מש"כ עדות מיוחדת, שהרוב הוא משני יחידים, שפיר יכול אחד להכחיש לכל א"א ואין כאן רובא והוא פשוט, ותמה אני על מה שנעשה מה צ"י חדושי רבנו חיים הלוי.

הולכין אחר רוב דעות אף שצפסולים הולכין אחר רוב דעות, הוא משום דע"י שאחד מכחיש אחד וגשאר מי שאומר את מוכחש, ע"י אחד שכנגדו אומר לא מת, שוב יש עוד מי שאומר לא מת אם הם האומרים לא מת הרבים, וכן לביק אס אלו שאומרים מת הם הרבים מי שאומר לא מת מוכחש הוא מאחד מאלו שאומר מת ושוב נשאר מי שאומר מת בלא שום הכחשה, מאחר שהוא כבר מוכחש, וכל זה באם כולם הם פסולים, מה שאין כן עד אחד כשר נגד הרבה פסולים, אף שאחד מכחיש אחד ואף פסול יכול להכחיש כשר בעדות אשה ובסוטה, זהו רק לגבי ההיתר שאין להתיר האשה ע"י מה שהכשר אומר מת, אם יש מי שמכחיש אותו אף שהוא פסול, אבל ודאי שהוא בעלמו לא נעשה למוכחש, וגשאר עלי שם עד, ושוב יכול להכחיש את פסול השני ג"כ וכן השלישי יוד, וע"כ לעולם הוא כפלגא ופלגא ודוק בכל המתבאר בזה.

והנני מסתפק בעדות סוטה שכל הפסולים נאמנים כמו בעדות אשה, ובעדות אשה להלכה שמחירין אף מפי הכתב, מהו בעדות סוטה, שאפשר שרק בעדות אשה הקילו שיבא נאמן אף מפי הכתב, אבל בסוטה שהוא דין תורה אפשר שאין מפי הכתב כשר, וכמו שסובר הך מ"ד בירושלמי הנ"ל שאף בעדות אשה אין מחירין מפי הכתב וכמו שביארתי שהגדה צעין אף שפסול נאמן, ולא ראיתי למי שהעיר בזה, ולענין עד מפי עד אי נאמן בעד סוטה ראיתי במנ"ח מלוא שס"ה שכתב לדבר פשוט שנאמן שהרי אפילו אם שמע מעוף הפורה שנעמאה ג"כ אסורה כמבואר בהמשנה ר"פ מי שקינא ע"ש, ולא דק שלהלכה אינו כן כמבואר בפ"א מסוטה ה"ח, עכ"פ לענין מפי הכתב יש להסתפק ויש לעיין.

פי"ג הכ"ט וק"ל אל יקשה בעיניך שהחירו חכמים הערוה התמורה בעדות אשה או בעד או שפחה או עכו"ם המסיה לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב ובלא דרישה וחקירה כמו שביארנו, שלא בקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין אחר יכול לעמוד על צוריו אלא מפי העדים ובעדותן כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוה את זה, אבל דבר שאפשר לעמוד על צוריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמע אם אין הדבר אמת כגון זה שהעיד שמת פלוני לא בקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד צסקר, לפיכך הקלו חכמים בדבר זה ובאמינו בו ע"א מפי שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה כדי שלא תשארנה בנות ישראל ענוות עכ"ל, הנה נתלקו הפוסקים בדעת הרמב"ם אי דעחו לומר שע"א מהימן מן התורה לומר מת בעלה ומשום מלחא דעבידא לגלוי לא משקרי איגשו, או אינו אלא מדרבנן ועיין בש"ש שמעתי ז' פ"א, ובפ"ה מה"ל עדות ה"ב כתב הרמב"ם צפני מקומות האמינה תורה ע"א בסוטה ועגלה ערופה, וכן מדבריהם בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה עכ"ל, הרי שאינו אלא מדבריהן, ואילו ממה שכתב כאן, שלא בקפידה תורה וכו' משמע שהוא מן התורה, אבל לריך ביאור מה שמטיק בסוף לפיכך הקלו חכמים וכו' משמע שאינו אלא מדבריהן, ולי"ע בכל זה.

והנראה בביאור הדבר ע"פ מה שכתב הרמב"ם ברפכ"ד מהי סנהדרין ח"ל יש לדין לדון צדיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת וכדבר חזק בלבו שהוא כן אע"פ שאין שם ראוי ברורה, ואין לריך לומר אם ה"י

כתבו שהוא תקנתא דרבנן שהכשירו בערכאות בשטר ראי' ע"ש, אולם בדעת הרמב"ם נראה שהוא מעיקר הדין, מאחר שאף בעלמא יש לדין לדון בדיני ממונות ע"פ אומד דעתו, ואף להוליא ממון אם הוא אומד גלוי לכל, א"כ זהו מה שהמנהג אמר כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם כשרים, היינו שהמנהג אמר שבערכאות יש אומד לכל שכן לא משקרי ויש לדון ע"פ, ובאמת אף ע"פ משה ואהרן אף שפסולין לעדות, מטעם עדות אין לדון ע"פ, אבל מ"מ אם יצאו ויעידו, נדון ע"פ דבריהן מטעם אומד הדעת שיהי' להדין ע"פ דבריהן, ואין חילוק בין ערכאות למשה ואהרן, אלא שבערכאות אמר המנהג שזהו אומד לדון ע"פ עדותו, ובמשה ואהרן תלוי בכל דין ודין, ואם יש דין שיאמר שאין לו אומד שאומרים אמת יש לו רשות לזה, ואילו היו הרבה אנשים כמו משה ואהרן, אפשר שהי' במשנה דין כזה שכל אלו אנשים יש אומד לדון ע"פ דבריהן, אבל כיון שכבר אין, ממילא תלי' בכל דין ודין לדון ע"פ אנשים שיש לו אומד שהם אומרים האמת, אבל בערכאות, לעולם יש אומד כזה וגלוי לכל, ודין ע"פ דבריהם, ומחורז שפיר קושיית בגאשרי' הג"ל ודו"ק.

והנה זה ודאי שאף שכתב הרמב"ם יש לדין לדון בדיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו נוטה להן שכן אמת וכו', שהוא לאו דוקא בדיני ממונות אלא אף באיסורין וערוה יש לדון ע"פ אומד הדעת, שלענין הראי' והבירור אין חילוק צניייהו וילפינן דבר דבר ממון, אלא שבאיסורין וערוה החמירו שלא לסמוך ע"פ האומד, ולכן כתב הרמב"ם בדיני ממונות, אבל במקום שאמרו מפורש שאומד הוא ודין על פיו, דין ע"פ ודין תורה הוא, שלא להריכה תורה שני עדים, אלא במקום שאין אומד ואינו יודע אם באמת העידו או בשקר, חכו ציאו דברי הרמב"ם כאן, וכן הוא כוונתו, שבאמת נאמן מדין תורה בעדות אשה אף ע"א וקרוב ושפחה ועכו"ם המסיה לפי תומו, אבל לא משום שיש אהה לימוד מקרא וכמו בסוטה ועגלה ערופה, שבשני אלו נאמנים הם מדין עדות שהכשירה תורה ע"א, וכל מקום שע"א כשר אף קרוב וכל הפסולים כשר, אבל בעדות אשה אינו כן, שמעיקר הדין דבר שצטרוה הוא ולריך שנים, אלא כיון שכלל הוא דיש לדין לדון ע"פ אומד הדעת ודאורייתא הוא, אלא שבאיסורין וערוה החמירו חכמים שלא לדון ע"פ אומד הדעת, אבל כאן בעדות אשה שלא תשארנה צנות ישראל עגונות הקילו, ועמדו על אומד הדעת שלא יעיד בשקר, חכו שכתב הרמב"ם כאן שלא הקפידה תורה להצריך שני עדים אלא בדבר שאין אהה יכול לעמוד על צוריו אלא מפי העדים, והיינו שאין לנו שום אומד הדעת בהדבר שהעידו, אבל בדבר שאפשר לעמוד על צוריו שלא מפי העד ואין העד יכול להשמע אם אין הדבר אמת לא הקפידה תורה שהדבר רחוק שיעיד שקר, ויש אומד גלוי, בזה סמכו חכמים והקילו בעגונות, ומאחר שאין מפורש בחורה שיהא נאמן ע"א בעדות אשה כמו שמפורש בקרא גבי סוטה ועגלה ערופה ע"כ שפיר כתב הרמב"ם בפ"ה מהלי' עדות ומדצריהם שיהי' נאמן בעדות אשה היינו שחכמים חקנו לדון ע"פ אומד דעת כזה, מהטעם שלא תשארנה עגונות, אבל הוא דין תורה ממש, ולא יקשה מה שהציאו מהריב"ש אם הוא נאמן מן החורה, מדוע לריכך דוקא צ"ד וע"י עדים לא צעיקן רשות צ"ד כמצואר צ"פ האשה רבה, מאחר שרק משום אומד הדעת הוא, סמכו רק על אומד הדעת של צ"ד, ולא נתנה רשות לכל אור"א לעשות כפי האומד דעתו, וכמו שכתב הרמב"ם בהלי' סנהדרין הג"ל יש לדין לדון וכו', ואפשר שצדעתם של הצ"ד יראה

יודע צדאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיודע, כיצד הרי שנחייב שצוה צ"ד, ואמר לדין אדם שהוא נאמן אלנו ודעתו סומכת על דבריו שזה האיש חסוד על השצוה, יש לדין להפך השצוה על שכנגדו וישצע ויעול, הואיל וסמכה דעתו של זה הדין על דברי זה אפילו היחה אשה וכו', וכן אם ינא שט"ח לפניו ואמר לו אדם שסמך עליו אפילו אשה כו' פרוט הוא זה וכו', וכן מי שצא ועטן שיש לו פקדון אלל פלוני וכו', שאין הדבר מסור אלא לנבו של דין נפי מה שיראה לו שהוא דין אמת, א"כ למה להריכה תורה שני עדים שבזמן שיצאו לפני הדין שני עדים ידון ע"פ עדותן אע"פ שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר עכ"ל, הנה מדכתב הרמב"ם א"כ למה להריכה תורה שני עדים, משמע שבאומד הדעת של הדין יכול אפילו להוליא ממון, ופיין בנתיבות סימן ע"ו מה שכתב מה דקיי"ל אין עד געשה דין אף שהוא יודע בעלמו שהוא כן, משום שהוליא ממון צעיקן שיהא האומד גלוי לכל, והגדר בזה נראה שלענין שלא להוליא שפיר אמרינן שאם יש להדין אומד שהשטר פרוט אי אפשר להוליא ממון ע"פ השטר ולא מקרעיקן להשטר ואם ילך לצ"ד אחר שיהא לבו שלם ולא יחסוד אותו שהשטר פרוט יגבה, אבל הדין שיש לו אומד וחזק בלבו שפרוט הוא אין לננות בו, אבל לענין אם צא הדין להוליא ממון באומד דעתו, צדאי יכול הצע"ד הנצבע לומר מה איכפת לי באומד שלך, וצ"ד אחר אין לו אומד כזה, וע"כ רק אם האומד גלוי לכל וכל דין ודין יש לו אומד כזה, מפקיקן ממון ע"פ אומד הדעת כזה אע"פ שאין עדים, וכמו שכתב הרמב"ם בהאי דידענא צ"י דלא אמיד.

והנה צפ"ק דגיטין אמרו דשטרי ראי' בערכאות של עכו"ם כשרים, ומשום דלא מרעי נפשיהו ע"ש, וע"ש בגאשרי' שהקשה א"כ משה ואהרן יהיו כשרים לעדות דג"כ קים לן בזה, דלא משקרי, ומחוך זה חידש שעכו"ם מדאורייתא כשרים לעדות אלא משום דחשדינן להו שמשקרים ובערכאות שלא משקרי כשרים ע"ש, אולם הרמב"ם כתב מפורש בהלי' עדות פ"ע ה"ד שעכו"ם פסולין לעדות מקרא דכתיב ועשייתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו מכלל שחיו כמוהו מה אחיו בן ברית אף העד בן ברית, הרי שפסוליהו הוא מן החורה והוא פסול הגוף ולא משום חשד של שקר, גם הקלה"ח צסומן ס"ח הקשה דא"כ מדוע שטר מתנה שהקנין הוא בהשטר פסול בערכאות, כיון שכשרים הם לעדות, ומה שכתב לתרץ ע"פ שיטת ר"ת דעכו"ם אינו קונה קרקע בשטר דהקרא ואקח את ספר המקנה בישראל נאמרה ולא בעכו"ם, וע"כ פסול שטר מתנה בערכאות משום דלאו בני שטרא נינהו, וכמו שפסולין בגיטוי גשים משום דלאו בני כריתות הן ע"ש, ל"ע עובא, שהרי בשטר מתנה, שטר כזה שיש בו הראי' שנתן לו אם מסר לו בתורת קנין הוא קונה, חכו שטר קנין, ומאחר שלענין הראי' שצו מועיל אף עכו"ם, מדוע לא יקנה בזה השטר, והלא אין לריך שיהא נכתב לשם קנין, ובשלמא בגיטין וקדושין, שהוא רק שטר המגרש והמקדש, ואין הגט ראי' על הגירושין, רק אם גירשה בגט זה וע"כ שפיר יש שם האוי דינא דלאו בני כריתות הן, כיון שאין בתורת גוי"ק, משא"כ שטר קנין של שדה, אם הוא שטר ראי' ממילא מהני לקנין, וכיון שאף עכו"ם כשרים לעדות, וישקן בתורת ראי' ממילא בדין שיועיל עדותן אף לקנין, ומוכה מה שעכו"ם פסולין לעדות מן החורה, ושוצ יקשה אם הכשירוהו לראי' מהטעם דלא מרעי נפשיהו, א"כ אף משה ואהרן יוכשרו לעדות מה"ע דקים לן בבו דלא משקרי, ופיין בחוס' בגיטין ד"ע צ"ד אע"פ וכו'

יראה הדבר לרמאות, וע"כ החמירו שיבא דוקא ברשות ב"ד, ולא כל הדברים צדחא מחתא הן, וגדרים הרבה יש צדין אומד הדעת כמו שמחבאר מהלי סנהדרין הנ"ל זהו הצרור בשיטת הרמב"ם.

ובפ"ב בכחוצות דכ"ב פירש"י באומרת צרי לי שאין לגבי נוקפי וע"ש בר"ן שתמה ע"ז כיון שאינה יודעת בצירור באשם תלוי קיימא ואמאי לא מפקינן אותה משום ספק איסור ע"ש, ולהמתבאר שפיר מיושב כיון שיכול דיין לדון ע"פ אומד דעתו, וא"כ בספק איסור שמוחר להאומר צרי לי לגבי עצמו שלא לכופו ולהפרישו מאיסור, וע"כ שפיר אף שאינו אומר צרי לי, אלא אומד דעתו שהוא כן מהני לגבי עצמו, וע"כ האשה שאומרת אין לגבי נוקפי דאילו הוא קיים ה"י צא, ואומד דעתה שמה בעלה על עצמה מהני אומד דעתה שלא להפקיעה ממי שנשאת אליו, ומה שהכריחו לפרש כן, דרש"י סובר דאילו אומרת צרי גמור אף לכתחלה הנשאת, וע"כ מפרש רק באומד דעתה ולכן לכתחלה לא תנשא ודו"ק, ויסוד הדברים ראיתי זה זמן רב באה"כ תשובה להגאון בעל חדושי הרי"ם לבאר דעת הרמב"ם בעדות אשה ע"פ דבריו בהלי סנהדרין, וכחצתי זה צביאור יותר והוא נכון.

פ"ג דהכ"ט, וה"ל יקשה בעיניך שהחירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או עכו"ם המסיה לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין אהה יכול לעמוד על צוריו אלא מפי העדים ובעדותן כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוה את זה, אבל דבר שאפשר לעמוד על צוריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמע אס אין הדבר אמת, כגון שזה העיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר, לפיכך הקילו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד מפי שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות עכ"ל.

והנה בסוף יצמות מצואר העעם מה שהת"ק סובר אין צודקין עדי נשים דו"ח, משום דאיכא כתובה למישקל כדיני ממונות דמי, ודיני ממונות הרי אמרו שאין לריכין דו"ח, והרי יש נ"מ מה שאין עדי נשים לריכין דו"ח אי משום שלא תשארנה בנות ישראל עגונות והקילו בהן כמו שהקילו שיבא נאמן ע"י עד מפי עד ומפי הכתב כמו שכתב הרמב"ם כאן, נמלא שבאמת

הגדה פסולה היא בלא דו"ח, אלא שיש להקל בהן, צדין שהולכין בזה אחר רוב דעות, כמו שכתב הרמב"ם למעלה בפ"ב מהלכות אלו הכ"ב בעשר נשים אמרו לא מה וי"א אומרות מה ע"ש, גם באס אין דו"ח שהוא רק נאמנות מעטם עגונא, הגדה פסולה היא ויש בה דין רוב דעות, אבל לפי מה שמצואר בגמ' שהוא משום דדיני ממונות דמי, ולא לריכין צעדי נשים דו"ח, א"כ עדים כשרים הם והגדה כשרה היא ויש בזה דין תרי כמאה, ולע"ג לפי זה מ"ל להרמב"ם לכחוצ העעם מה שלא נזכר בגמ', שו"ר שהלח"מ עמד ע"ז כאן ואח"כ הראוני שהרשב"א בסוף יצמות עמד ע"ז מה שהרמב"ם כתב עעם שלא הזכר בגמ', וכתב שהרמב"ם מפרש שמשום עיגונא הקילו שסמכין על זה שלא לעשות דו"ח משום דל ממון שבה מה שאיכא כתובה למישקל, אף שיש בזה לד של דיני נפשות ע"ש, ואפשר לפ"ז הרי זו הגדה כשרה כמו צדיני ממונות, אף שלריכין כאן להעעם משום עגונא הקילו בה רצנן ועדיין ל"ע שמלשון הרמב"ם משמע שדין אחד לזה עם הנאמנות של כל הפסולים, שהאמינו אותם בעדות אשה וי"ל.

והנה למעלה בפ"ב מהלי אלו ה"כ כתב הרמב"ם, צדי"ח בשה"י הע"א שנשאת ע"פ כמו השנים שבאו והכחישו אחו, כגון שנשאת ע"פ איש וצאו שנים ואמרו לא מה, או שנשאת ע"פ אשה או ע"פ עלמה וצאו שתי נשים או שני פסולין של דצריבן ואמרו לא מה, אבל עד כשר אומר מה ונשים רבות אומרות לא מה או פסולין אומרים לא מה הרי זה כמחלה על מחלה, ואם נשאת לאחד מעדי' והיא אומרת ודאי מת הרי זו לא תלח עכ"ל, והגרעק"א בתשובה סימן קי"ג תמה ע"ז אס הם רק פסולי עדות דרצנן ומן התורה עדים כשרים הם ודאי שיכולים להכחיש אף ע"א כשר דהרי זה תרי נגד חד והיא אשה איש גמורה וחייבין עלי' מיחה צמיד וחטאת בשוגג, ולמה כתב הרמב"ם שהם רק כמחלה על מחלה, ונראה מאחר שעדי נשים לא לריכין דו"ח, צין להעיד שמת וצין להעיד שלא מה, וא"כ מן התורה אין הם עדים כשרים אבל מאחר שחכמים צעלו דו"ח בעדות נשים מקצלין אותם ומכחישים שנים את האחד, ולכך אס הם פסולי עדות דרצנן שפיר חשיבו לעדים פסולים אלא שבעדות נשים הכשירו אותם, מ"מ יש בהם הדין דהולכין אחר רוב דעות, ואם שנים מפסולי עדות דרצנן מכחישין את ע"א הכשר כמחלה על מחלה הוא, ואם נשאת להעד שאומר מה לא תלח, ומשום דמן התורה גם השנים אינן עדים שהרי בלא דו"ח העידו ודוק היעב.

הענין הכיח הייב בשני לאוין, וביחה בהשוכה ח"ל כל כיחא דאיכה למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאו יחירה, הנה החבאר נך כי כל לאו שלא בא נחוספה ענין הנה יקרא יחר כלומר שהוא נכפל, ואפילו יאמרו שהוא בא לעבור עליו בשני לאוין הנה הוא עם כל זה לאו יחירה, כמו שיחבאר מזה המחמר ואין ראוי למנותו כי הוא נכפל וכו' עכ"ל, הרי שהרמב"ם בעלמו מביא זאת הגמ' ראוי לדבריו, ומכאן שראייתו מהחירון וביינו שזכו מה שרבינא שאל ואימא הוא מאחר שיש בו לאו נוסף ילקה שחיס וכמו שכתב הרמב"ם בלשונו שהשאלה כי שיכי חייב בשני לאוין, ולא כתב שיכי עובר בשני לאוין, משמע שהשאלה היחה שילקה שחיס, וביחה בהשוכה ע"ז שזכו יקרא לאו יחר, ואם כי בזה מלקות משום הלאו הנכפל לא היי שייך לומר שהוא לאו יחר, ומהחירון הוא שמוכיה הרמב"ם שאין ללקות שחיס בעבור כפלות הלאו, אבל בהשאלה כי שבאמה ילקה, אבל עדיין נ"ע בהשאלה שסובר שיש ללקות שחיס עבור כפילה הלאו, איזה הוכחה היא מהא דאמר חב"י אכל פוטיחא לוקה ארבעה, הלא שם היא הרכבה מכמה מינון, אולם גם דברי חב"י בעלמו קשה מה הולך חב"י לאשמועינן זה, וכי עד עכשיו לא שמעינן זה דכל דבר שיש עלי שחי שמוח שלוקה על כל שם ושם, והלא יש דין איסור בנת אחת ואיסור מוסף ואיסור כולל, שזכו הכלל שכיון שיש כמה שמוח ונתח אחת הן באין חייב על כל שם ושם, ומה אשמועינן חב"י לפירוש הרמב"ם הנ"ל, וע"כ שהחידוש הוא שרק כשכחו שני השמות במקרה כמו חמותו והיא אשת איש וכיוצא בזה בכל מקום שאיסור חל על איסור, שפיר נחשב זאת לשני שמוח וחייב שחיס, אבל בפוטיחא ונמלה ולרעה, שזכו מין בפני עלמו שהיא שרץ הארץ ושרץ העוף ושרץ המים ונכרחת מן העיפושים, בזה הוא שחידש חב"י מאחר שיש לאו על שרץ הארץ, ויש לאו על שרץ העוף ויש לאו על שרץ המים ויש לאו על אלו הנכרחתין מן הפירות ויש לאו על עוף עמא ממילא על מין כזה שהיא מורכבת מכל אלו לוקין עלי משום כולם, וזהו מה שרלה רבינא לומר שגם כאן שנקדושת צער קדש היא מין קדושה חמורה יחר מקדושת מעשר שני ממילא קדושה החמורה כוללת גם קדושה הקלה, ויש ללקות על קדושה החמורה משום שחי השמות, מהלאו והבשר אשר יגע בכל עמא, הנאמרה בקדושה החמורה וגם מהלאו הנאמרה בקדושה הקלה, וביחה התשובה שאין ללקות משני אזהרות ולא מוקמינן בלאו יחירה, ואין זה דומה לחב"י דהחם הם שני שמוח שהרי היא מורכבת מכל המינין האלו אבל אין בקדושה החמורה גם הקדושה הקלה.

הנה נחבארו הדברים שהרמב"ם סובר שאין ללקות על איסור אחד משום שחי אזהרות וראייתו מדם, הרי שסובר שאפילו במקום שזכו הלאוין לחשלוס מה בהענין, מ"מ אם היו לוקין משום שחי אזהרות באיסור אחד, היי בדין שגם בדם ילקו על כמה אזהרות שיש בה, ולהרמב"ן לוקין על כמה אזהרות שיש, זולת אם באו לחשלוס הענין וכמו בדם וכלאים ועוד, ולהרמב"ן הפירוש בגמ' סנהדרין דף נ"ד א' דפריך שם הגמ' ולחייב נמי משום אשת צנו, אמר חב"י פחה הכתוב בכלתו וסיים באשת צנו לומר נך זו היא כלתו זו היא אשת צנו, והפירוש הוא כמו שכתב רש"י שם וחוס' והאי דהדר כחב"י לחייב עליי אף אחר מיחה צנו, ולריך לומר מה שהולך הגמ' לומר פחה הכתוב וכו' ולא מתרן בפשוטו הלא קרא השני בא לחשלוס הענין לחייב אף אחר מיחה, שהוא משום שהקושיא היחה שיש כאן שחי שמוח כלתו ואשת צנו, וע"ז מתרן ששם אחד הוא, ומה שנכפל הוא לחשלוס הענין לחייב

גם אחר מיחה, אבל לדעת הרמב"ם מאחר שכל עיקר הקושיא היא רק משום שיש כאן שחי שמוח, וע"ז היי החירון רק ששם אחד הוא זו היא כלתו זו היא אשת צנו, ושוב אין לוקין שחיס משום שאין לוקין על איסור אחד משום שחי אזהרות, וחמיינו בזה על הרמב"ן ששם בספר המלות שורש תשיעי מביא מזהל הגמ' ראוי דלא בהרמב"ם, שכתב ושנינו בסנהדרין דף נ"ד א' על כלתו וכו' והקשו ולחייב נמי משום אשת צנו אמר חב"י פחה הכתוב בכלתו וסיים באשת צנו וכו' והגלמד מזה שאם לא היי המיעוט שאלה ממלה היא היו מחייבין אותו שחיס משני הלאוין הנאמרים בה ערות כלתך לא חגלה אשת צנך היא לא חגלה ערוחה וכו', ואינו מוצן הלא גם לשיטתו עיקר הקושיא היי רק משום שיש כאן שחי שמוח כמבאר בהחירון זו היא כלתו זו היא אשת צנו ול"ע, ומעשה לענין חמורה מה שאין לוקין שמוגים אף שיש שני לאוין חירון השני של החוס' אינו עולה ופה לשיטת הרמב"ם מה שחירלו שחרוייהו לריכי חד לקרבן שלו וחד לקרבן של הצירו, ומה בנך הלא זהו רק חשלוס הענין למדרש שבכל ענין יש איסור חמורה, ואם צדין ללקות שחיס כשיש שחי אזהרות, אף בכגון זה יש ללקות שחיס, אלא מכיון ששיטת הרמב"ם שאין שחיס בשחי אזהרות, ממילא גם בחמורה אין לוקין שחיס חלוק חירון הראשון של החוס' קשה מה שסברי שבאמה לוקה שמוגים, הלא זה ודאי שבמקום שבה להשלים הענין אין למנותו לצי, והרי בדם כולו מודו שאין לוקין על כל האזהרות וע"כ מכיון שזכו לחשלוס הענין וכמו שכתב הרמב"ן, ומדוע בחמורה ילקו פי, ולריך לומר כמו שכתב בספר בית הלוי ה"ג סימן כ"ז דמה שהגמ' אומר חד בשלו וחד בשל הצירו, הוא משינוי הלשון שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר ולא כתבה רחמנא שני הלאוין בלשון אחד ע"ש, ונמלא שיעקר הלאוין אינן באין לחשלוס הענין, וע"כ סברי שלוקה שמוגים וכשיטת הרמב"ן.

פ"ב ה"א, אין צ"ד עונשין באומד הדעת אלא על פי עדים צראי ברורה, אפילו ראובו העדים רודף אחר חבירו ויחרו צו והעלמו ענייהם או שניכנסו אחריו לחורבה, ויכנסו אחריו ומלאוהו הרוב ומפרפר והסיף מגעף דם ציד הבורג הואיל ולא ראובו בעת שהכרו ואין צית דין הורגין בעדות זו ועל זה וכיוצא בו נאמר ונקי ולדיק אל הברוג, וכן אם העידו עליו שנים שעבד ע"ז זה ראובו שעבד את החמה ויחרה צו, וזה ראובו שעבד להצנה ויחרה צו, אין מלערפין שנאמר ונקי ולדיק אל תברוג הואיל ויש שם נד לנקותו ולהיותו לדיק אל תהרגו עכ"ל.

הנה הרמב"ן בספר המלות מל"ח ר"ל השיג על הרמב"ם שמנה את זאת בלאו נקי ולדיק אל תברוג, וכתב שדין מאומד אף צדיני ממונות אין דנין דקיי"ל כרבנן החולקים על רבי אחא בגמל האומר צין הגמלים, כמבאר בסנהדרין דל"ז ב', והכתוב הזה בא, ונקי ולדיק אל תברוג אלא לפטור צדיני נפשות המחוייבין צדיני ממונות, וצדין שאחד מעיד שעבד לחמה ואחד מעיד שעבד ע"ז להצנה, זה יולא לנו הפטור, מפסוק לא יומת ע"פ ע"א כמבאר במכות ד"ו ב' שהפסוק הזה מרצה על שנים שרואין אותו אחד ראה מחלון זה ואחד ראה מחלון זה שאין מלערפין, ולא מהפסוק נקי ולדיק אל תברוג, והפסוק הזה נדרש בסנהדרין דל"ג ב' על היוצא מצ"ד זכאי ורואין ללמד עליו חובה, או להיפך עיי"ש.

ונראה דעת הרמב"ם ע"פ מה שכתב לקמן ריש פכ"ד יש לדיון לדון צדיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו

הוא במליחות, והוא פשוט, וגם אין זה ענין להאי דאמר
 במס' סנהדרין דס"ע ששם דנין בפירוש הקרא מה שנאמר
 בצן סורר ומורה, עד אימתי הוא נקרא בן ולא ראוי לקרותו
 אב, ואמרין מאחר שרוב נשים לטי ילדן ועוברן ניכר לשלוש
 ומי, ממילא הוא בן עד שלשה חדשים אחרי גדלות, ואין
 זה מדין ספיקות שנחברר ע"י הרוב, וכן הוא שם לענין
 עדים המכהושיין עלמן, שאמרין רובא דאינשי עשו צטיבורא
 דירחא ממילא מתרלין אותן שלא יהא הכחשה צניבה, וכן
 אין זה ג"כ רוב לצר הספק, וכן הוא לענין קטנה
 המהקדשת והבא עליה חייב משום אשה איש, אף שאפשר
 שאילונייה היא, ג"כ יש לפרש שהורגין אותו רק אחר
 שנעשית לגדולה ואיחברר שאין היא קטנה, אלא כל עיקר
 החסרון הוא משום שהתראת ספק היא כמו שבי המהרש"א
 בקדושין ד"י, ע"ז שפיר שייך לומר מאחר שרוב נשים לאו
 איילוניות ודאי שיתברר אח"כ שאינה איילונות ואין זה
 התראת ספק, וביארתי את זה במק"א והוא פשוט, והגמי
 בחולין ד"א לפי המסקנא שם אין ראוי משום דלא אפשר,
 וכן כתב הר"ן בסנהדרין דס"ע ע"ש, אבל במקום שזריכין
 לצר את המליחות ע"י רוב, אין מועיל בנפשות מאחר
 שהוא רק רוב אח"כ יש שם לד לנקותו וע"ז נאמר ונקי ולדיק
 אל תהרוג ודוק היעב צזה ועיין בש"ש שמעכה ד' מה שכתב
 צזה ינראה כמו שכתבתי צזה בס"ד.

ה (א) פכ"ו ה"ג המקלל עלמו לוקה כמו שקלל אחרים שנאמר
 השמר לך ושמור נפשך ואחד המקלל עלמו או
 חבירו או נשיא או דיין אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות,
 וכי או בכנוי מן הכנויים כגון חנון וקנא וכיוצא בזה וכו',
 והראש"ד השיג, וז"ל אי"א אינו לוקה אלא בשם המיוחד
 והכי איתא בירושלמי עכ"ל, וע"ש בכ"מ שהביא לשון
 הירושלמי, בשבועות ספ"ד דהכי איתא שם המקלל עלמו
 וחבירו בכולן עובר בלאו, מהו ללקות חברייה אמרי אינו
 לוקה, אמר לון רבי יוסי למה שהוא ל"ה שאין בו מעשה,
 והרי הממיר והנשבע לשקר לאו שאין בו מעשה, עכ"ל
 הירושלמי, ומשמע שרבי יוסי בא לחלוק על דברי חברייה
 ואמר למה אחס אומרים שאין לוקה, מפני שלי"ה שאין בו
 מעשה הוא, אין זו טענה שהרי הממיר והנשבע לשקר
 לאו שאין בו מעשה ואפ"ה לוקין, וה"ה למקלל עלמו וחבירו
 וכדיהיב עמא צריש תמורה, והראש"ד נראה שמפרש שלא
 אמרו חברייה אינו לוקה, אלא בשאר שמות חוץ משם
 המיוחד, ורבי יוסי מהמא אמאן דבש מהו ללקות דמכרי
 תיתי אדעתין ללקות ואפילו בשם המיוחד כיון דלאו שאין
 בו מעשה הוא, והשיבו לו שצדין הוא לוקה על שם המיוחד
 אע"פ שאין בו מעשה כדאשכחן בממיר וגשבע לשקר
 וכעמא דיהיב צריש תמורה עכ"ל הכ"מ.

ב) והנה לכאורה פשע לשון הירושלמי מורה כפירוש הרמב"ם
 שרבי יוסי בא לחלוק על חברייה וסובר שלוקין כמו
 בממיר וגשבע וכעמא דיהיב צריש תמורה, ולמה הולך
 הראש"ד לפרש אחרת בכוונת הירושלמי ולהשיג על הרמב"ם,
 אך גם פירוש זה בירושלמי קשה אפילו כפי פירוש הרמב"ם,
 שמסיק והרי הממיר והנשבע לאו שאין בו מעשה, למה ה"י
 ל"ה להירושלמי להביא ממיר וגשבע שהרי צריש תמורה
 ילפינן גשבע מקרא שלוקין על שבועת שוא ושקר, ממיר הוא
 משום דדיבורי אהעביד מעשה, ומקלל ילפינן שם מקרא
 דוהפלא וכו', אח"כ קרא דוהפלא ה"י ל"ה להירושלמי להביא,
 ואי לית ל"ה להירושלמי הלימוד מוהפלא אח"כ באמת מדוע

ישיב לכן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא בן אע"פ שאין
 שם ראיה ברורה וכו', ומביא כמה דוגמאות, שיכול לסמוך
 אפילו על אשה ועבד וכו', ומסיק אם כן למה הלריכה
 חורה שני עדים שבזמן שיצואו שני עדים, ידון ע"פ עדותן
 אח"כ שאינו יודע אם באמת בעידו או בשקר ע"ש, הרי
 הפוסק שזהו דין חורה שהדיין יכול לדון ע"פ אומד שיש
 לו, שהרי שאל אח"כ למה הלריכה חורה שני עדים, ובמק"א
 ביארתי בהדין המבואר בגעין ד"י ששערות העוליס
 צפרכאות של עכו"ם כשרים והטעם משום דלא מרעי
 בפשיבו, ובהגאשר"י הקשה אח"כ משה ואהרן ג"כ יתכשרו
 משום דודאי אומרים אמת, וביארתי שה"ה, דאף שמשה
 ואהרן פסולין מדין עדים, מ"מ כל דיין יכול לדון ע"פ מה
 שיודו מהדין שיש לדיין לדון ע"פ אומד דעתו שהדבר
 כן, ולא גריד משה ואהרן מאשה ועבד שכתב הרמב"ם
 הג"ל, וזה תלוי לפי אומד הדעת של הדיין, ואם הדיין יגיד
 שאין לו האומד שמשה ואהרן אומרים האמת, אינן נאמנין,
 ובחורת עדות אין נאמנין משום שקרובים הם, ובזה חדשה
 המשנה בגעין הג"ל שערבאות של עכו"ם האומד הוא שאין
 חותמין על שקר, וע"כ דנין ע"פ דין אומד ולא מדין עדים,
 ואין שום דיין יכול להגיד שאין לו אומד, שזהו שהמשנה
 קטנה שכך הוא האומד, ולו היו הרבה משה ואהרן היה
 המשנה קטנה שמשה ואהרן נאמנין, אבל מכיון שאין הרבה
 כמו משה ואהרן תלוי לפי האומד של כל דיין ודיין, ומעשה
 נראה שאף שאין הלכה ברבי אחא בגמל האומר בין
 הגמלים, ומבואר בגמרא בשבועות דל"ד ה' שלרבי אחא
 אף צדיני נפשות נהרג ע"פ אומד כזה כמו בהאי דשמעון
 בן שטח, זהו שלרבי אחא השיבא זהה לראי של עדים וע"ש
 בשבועות ששייך היוז משום שבועת העדות לרבי אחא בעדות
 ידועה בלא ראיה, הרי שזהו עדות מעליא, ובזה אין הלכה
 ברבי אחא, ואינן עדים על פי אומדנא אפילו בממונות וכמו
 שפוסק בן הרמב"ם בפ"ה מה"י נזקי ממון ה"ד, אבל מ"מ
 אף שאין זה עדים מאחר שהיא אומדנא ברורה שזה הגמל
 הרג את הגמל, יש לדיין לדון ולחייב את בעל הגמל וכמו
 שכתב בפכ"ד מה"י אלו הג"ל, והוא דין חורה, ע"ז הוא
 שנאמר בפסוק ונקי ולדיק אל תהרוג שאין לדון דין נפשות
 ע"פ אומד שבכל אומד יש לד לנקותו, ולהיותו לדיק, וכן
 אין לדון נפשות ע"פ עדות מיוחדת אף שאיתמעיע מקרא
 גא יומת ע"פ ע"א, שזהו אחד אחד, כמו שדרשו במכות
 הג"ל שאין ממתין ע"פ עדות מיוחדת, זהו רק דרש שאין
 עדות מיוחדת נהשבת נכה אהת של עדים, אבג עכ"פ
 הסברא יש כאן כמו בממין שאמרי תרוויבו אמנה מסהדי,
 גם כאן שייך הכ סברא שעכ"פ תרוויבו מעידין שהוא
 מחוייב מיתה, אח"כ יש לנו אומד שחייב הוא מיתה, אף
 שאין הן עדים ע"ז הוא שלמידין מהקרא נקי ולדיק אל
 תהרוג שאין הורגין רק ע"פ עדים, ועדות מיוחדת בנפשות
 אינן עדים, ומיושב שפיר השגת הרמב"ן הג"ל.

והנה צ"פ המוכר פירות דל"ג ה' מדמי הגמי האומדנא
 דרבי אחא לדין רוב, ולשמואל אמר שם הגמי שרובא
 עוד גריעי מהאי אומדנא דרבי אחא, ומאחר שאומדנות
 כמו אלו אינן מעשי מהקרא ונקי ולדיק אל תהרוג הואיל
 ויש שם לד לנקותו, אח"כ מזה הטעם אין לדון דיני נפשות
 ע"פ רוב,* ומה שהולכין גם בנפשות אחרי הרוב בסנהדרין,
 רוב בסנהדרין לא שייך למטע מהאי קרא, מאחר שהדין
 נפסק ע"פ הרוב אין שום לד לנקותו, שזה שייך רק בשספק

קצות

ח"מ הלכות עדות סימן לד

החושן

פג

ד' שכר להעיד. נמשכות מוהר"י לז' [ח"א סי' יט] נסתפק אם נוטל שכר להעיד פסול מדרכנו או מן התורה. והבילו לספק הזה הספק האחר שנסתפק שם, נוגע דפסול אם הוא משום דחשדין ליה למשקר בשביל הנאמו, אם כן נוטל שכר להעיד נמי פסול מן התורה, משום דחיישין לשקר. ואי נימא פסול נוגע הוא משום דאדם קרוב הוא אלל עלמו, אלל לא חיישין למשקר, א"כ נוטל שכר להעיד כשר מן התורה. וע"ש דבריו הנחמדים נמשכותיו דף נ' ע"ב [עמ' עא בדפוסים שלפנינו] ולענ"ד נר' כלשונו האחרון דנוטל שכר כשר להעיד מה"ת [טז], וקל"ת ראה לדבר מהא דתנן פ' נערה (כתובות מו, א) גבי מוילא שם רע ר' יהודא אומר אינו חייב עד שישכור עדים, מ"ט דר"י אמר ר' אבהו אחי שימה שימה, כתיב הכא ושם לה, וכתיב התם לא תשימון עליו נשך, מה להלן ממון אף כאן ממון, וכתיב בתריה ואם אמת היה הדבר והוילאו את הנערה וסקלוה. והרי נטלו שכר להעיד, דאע"ג דאמת היה הדבר היינו שלא נתכרר ע"י עדי הזמה, דכתיב ופרשו את השמלה לזכר ע"י הזמה, אלל אם אמת היה הדבר עפ"י העדים דהיינו דליכא הזמה וסקלוה. אלמא אע"ג דכתיב ושם לה עלילות דברים דהיינו ששכרן בממון, אפ"ה עדותן כשר מן התורה⁵². וכיון דנוטל שכר כשר מן התורה ולא

חשדין למשקר בשביל הנאמו ממון יעיד שקר, מעתה נר"י ביאור בטעמא דנוגע פסול מה"ת, כיון דלא חיישין למשקר בשביל הנאמו ממון יעיד שקר. וז"ל התשובה שם במהר"י לז': דאם נוגע פסול משום קרוב א"כ לחוב אמאי נאמן דהא קרוב פסול בין לזכות בין לחוב. והעלה שם דהא דכשר לחוב היינו משום דאחינן עלה מתורת חייב ומתורת מתנה, כיון דיכול אדם לחייב עלמו כשאינו חייב, וזה שמודה שחייב הוא כאלו אמר חייב אני לך מנה ויכול לחייב עלמו וכמ"ש בצה"מ וכו' ע"ש⁵³. והנה לכאורה מאי דקשיא ליה בטעמא דקרוב אמאי נאמן לחוב, היה אפשר לומר דאחינן עליה בתורת מגו דאי בעי יהיב ניהליה במתנה⁵⁴, וכאיתא פרק עשרה יוחסין (קידושין ע"ב, ב) ובפרק יש נוחלין (ב"ב קכו, ב), יכיר דנאמן האב לומר זה בני בכורי, ופריך יכיר למה לי הא אחי בעי יהיב ניהליה במתנה וע"ש. אלל דא"כ אלו היו עדים כנגדו שאינו חייב דמו לא שייך מגו, דהוי מגו במקום עדים, וגם גבי בני בכורי אלו היו עדים נגדו לא היו מגו וכמ"ש רשב"ם (ב"ב ס"ג), והודאת בעל דין נאמן אפילו נגד עדים, ואם כן ליכא למימר מדין מגו. אלל דגם בטעמא דמוהר"י לז' קשה לי טובא, דהא באומר לא היו דברים מעולם ואחר כך באו עדים דאינו נאמן לומר פרעתי אע"ג דעדים מעידים שפרע, משום דהוא

מדבריהם לפיכך אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות א"כ הוחזק שעוסק במצות ובג"ח ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ אע"פ שהוא ע"ה ואינו לא במקרא ולא במשנה, נמצא אומר כל ת"ח בחזקת כשר עד שיפסל וכל ע"ה בחזקת שהוא פסול עד שיוחזק שהולך בדרכי הישרים, וכל מי שמקבל עדות ע"ה קודם שתהיה לו חזקה זו או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ ה"ז הדיוט ועתיד ליתן את הדין שהרי מאבד ממונן של ישראל ע"פ רשעים. (טור בשם הרמב"ם).

יח הכוזבים פסולים לעדות מדבריהם, והם האנשים שהולכים ואוכלים בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו שאין מקפידים על הבושת, שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר, ומכלל אלו המקבלים צדקה מהעכו"ם בפרהסיא אע"פ שאפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם חוששים, כל אלו פסולים מדבריהם.

הגה: כל מי שנוטל⁵⁵ שכר להעיד עדותו בטלה כמו הנוטל שכר לדון (כמו שנחבאר לעיל סי' ט' סעיף ה', רמב"ן) ואינם צריכים הכרזה אלא הדין והעדוּת בטל מעצמו ואם החזיר הממוֹן

עין לנתיבות: [טז] עיין בנתיבות סי' לז סק"ט שחולק ע"ז

פיתוחי חותם

52 ותמה אני, דהא מה דאמרין דמיירי ששכרן בממון היינו לענין חיוב דבעל המוצ"ש כשבאו עדים והזימום לעידי הבעל דבזה אמרין דהבעל אינו חייב כי אם כשהמעשה היה באופן כזה כשהוסיף ברשעותו ושכר בממון להעדים וכו' אבל הסיפא דואם אמת היה כדברי הבעל ועידי הבעל כשרים היו דמיירי ודאי שלא שכרן כלל. (חושן אהרן). ואינו נראה לי כלל ראייתו דהא ר"י יליף זה דבעינן שישכור עדים משום דכתיב כאן ושם לה עלילות דברים וכתיב להלן לא תשימון עליו נשך מה להלן ממון אף כאן ממון, וא"כ כשכתבה התורה אם אמת היה הדבר ע"כ הכונה שלא שם לה עלילות דברים רק אמת היה הדבר א"כ מיירי התורה באופן שלא שכר את העדים דהא עיקר שכירות עדים נזכר בקרא בתיבת ושם לה וכו' נמצא דהפרשה השני' דכתיב בה אם אמת היה הדבר ע"כ הכונה שלא שם לה עלילות

דברים וא"כ מיירי גם בלא שכר את העדים וזה פשוט. (המאיר לעולם ח"ב סוף סי' ד').
ושמעתי לפרש דאולי ליכא ראייה ממוציא שם רע דהא קיימא לן דמי שאינו מחויב להעיד ונוטל שכר לילך ולראות המעשה דהוא מותר וא"כ הכא נמי העדים הודו שמעיקרא קבלו שכר אלא שאם אמת היה הדבר הרי שנטלו שכר לילך ולראות המעשה אבל כשנמצאו זוממין ואיגלאי מלתא למפרע דלא ראו את המעשה מעולם א"כ ע"כ השכר היה על עצם העדות להעיד שקר. ודו"ק.

53 וכ"כ הפנ"י כתובות (קב, א) כשהודה בפני עדים, אבל כשהודה בב"ד הוי נאמנות. ועי' תרומת הכרי (סי' א).
54 כ"כ התשב"ץ ח"א סי' עז ד"ה ומעתה וסי' פג ד"ה ועכשיו בטעם הראשון. ועי' ב"ש סי' לח סקל"א וח"מ שם סקכ"ב שנחלקו אם מתחייב למפרע או מכאן ולהבא.

52 ותמה אני, דהא מה דאמרין דמיירי ששכרן בממון היינו לענין חיוב דבעל המוצ"ש כשבאו עדים והזימום לעידי הבעל דבזה אמרין דהבעל אינו חייב כי אם כשהמעשה היה באופן כזה כשהוסיף ברשעותו ושכר בממון להעדים וכו' אבל הסיפא דואם אמת היה כדברי הבעל ועידי הבעל כשרים היו דמיירי ודאי שלא שכרן כלל. (חושן אהרן). ואינו נראה לי כלל ראייתו דהא ר"י יליף זה דבעינן שישכור עדים משום דכתיב כאן ושם לה עלילות דברים וכתיב להלן לא תשימון עליו נשך מה להלן ממון אף כאן ממון, וא"כ כשכתבה התורה אם אמת היה הדבר ע"כ הכונה שלא שם לה עלילות דברים רק אמת היה הדבר א"כ מיירי התורה באופן שלא שכר את העדים דהא עיקר שכירות עדים נזכר בקרא בתיבת ושם לה וכו' נמצא דהפרשה השני' דכתיב בה אם אמת היה הדבר ע"כ הכונה שלא שם לה עלילות

נאמן על עצמו יותר, וכל האומר לא ליתמי כאלו אומר לא פרעתי, והסם ליכא למימר דהוא בחורתי חיוז חדש דהא אדרבה הוא צל לפטור עצמו בטענת פרעתי. ועוד דהא בחיוז חדש ודאי צעי אחס עדי וצלי אחס עדי לאו כלום הוא וכמ"ש בש"ע סימן מ ס"א. ובמודה בחוב ישן אשכחן דאפילו צלל אחס עדי והיכא ללא טען לא טענינן ליה השטאה וחייב לשלם וכדאי"ן בסנהדרין פ' זה בורר (כט, ג). וכן מבואר ברמב"ם וטור וש"ע סימן פא סעיף ח'. ועוד דאמרינן בריש פ' קמא דמנעא (ג, ג) לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, ומה פיו שאינו מחייב ממון מחייבו שבועה, ופריך אינו מחייבו ממון והא הודאת בעל דין כמאה עדים, אלל מה לפיו שאינו מחייבו קנס, ופריך מה לפיו שאינו בהכחשה ובהזמה, תאמר בעדים שיטנו בהכחשה ובהזמה. ואי נימא טעמא דפיו משום מתנה וחיוז, אס כן איך שייך ציה הכחשה והזמה, והא ודאי במתנה מצי יהיב ומאי אולמיה דפיו יותר מעדים, והא לענין נאמנות אדרבה עדים נאמנין יותר מפיו⁵⁵, ועיין בנימוקי יוסף שם בפרק קמא דמנעא (ג, ג) וז"ל: מהא שמעינן דמי שהודה צניה דין וחזר ואמר נזכרתי, אעפ"י שעדים מעידים כדכריו, אין משגיחין בו, דהא הכא ודאי צכהאי גוונא עסקינן דאי בעומד בדיבוריה מאי אולמא דפיו, מתנה הוא דקא יהיב ליה וכו' ע"ש. וא"כ גם אנו נאמר אס הוא בחורתי מתנה וחיוז מאי אולמיה דפיו נגד עדים, כיון דאינו אלל מטעם מתנה אלל לא בחורתי נאמנות. ועוד מוכרע הוא הדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואלו היה כופר בכל בפני בית דין אלל שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמשים וזו, ודאי אין בזה חיוז שבועה, ועיקר חיוז שבועה במודה במקצת משום דהודה במקצת התציעה, ומשום הכי הטילה התורה השבועה על שאר אלל אי נימא דאינו נאמן כלל אלל בחורתי חיוז אין בזה דין מודה במקצת וזה ברור⁵⁶.

נאמן על עצמו יותר, וכל האומר לא ליתמי כאלו אומר לא פרעתי, והסם ליכא למימר דהוא בחורתי חיוז חדש דהא אדרבה הוא צל לפטור עצמו בטענת פרעתי. ועוד דהא בחיוז חדש ודאי צעי אחס עדי וצלי אחס עדי לאו כלום הוא וכמ"ש בש"ע סימן מ ס"א. ובמודה בחוב ישן אשכחן דאפילו צלל אחס עדי והיכא ללא טען לא טענינן ליה השטאה וחייב לשלם וכדאי"ן בסנהדרין פ' זה בורר (כט, ג). וכן מבואר ברמב"ם וטור וש"ע סימן פא סעיף ח'. ועוד דאמרינן בריש פ' קמא דמנעא (ג, ג) לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, ומה פיו שאינו מחייב ממון מחייבו שבועה, ופריך אינו מחייבו ממון והא הודאת בעל דין כמאה עדים, אלל מה לפיו שאינו מחייבו קנס, ופריך מה לפיו שאינו בהכחשה ובהזמה, תאמר בעדים שיטנו בהכחשה ובהזמה. ואי נימא טעמא דפיו משום מתנה וחיוז, אס כן איך שייך ציה הכחשה והזמה, והא ודאי במתנה מצי יהיב ומאי אולמיה דפיו יותר מעדים, והא לענין נאמנות אדרבה עדים נאמנין יותר מפיו⁵⁵, ועיין בנימוקי יוסף שם בפרק קמא דמנעא (ג, ג) וז"ל: מהא שמעינן דמי שהודה צניה דין וחזר ואמר נזכרתי, אעפ"י שעדים מעידים כדכריו, אין משגיחין בו, דהא הכא ודאי צכהאי גוונא עסקינן דאי בעומד בדיבוריה מאי אולמא דפיו, מתנה הוא דקא יהיב ליה וכו' ע"ש. וא"כ גם אנו נאמר אס הוא בחורתי מתנה וחיוז מאי אולמיה דפיו נגד עדים, כיון דאינו אלל מטעם מתנה אלל לא בחורתי נאמנות. ועוד מוכרע הוא הדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואלו היה כופר בכל בפני בית דין אלל שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמשים וזו, ודאי אין בזה חיוז שבועה, ועיקר חיוז שבועה במודה במקצת משום דהודה במקצת התציעה, ומשום הכי הטילה התורה השבועה על שאר אלל אי נימא דאינו נאמן כלל אלל בחורתי חיוז אין בזה דין מודה במקצת וזה ברור⁵⁶.

נאמן על עצמו יותר, וכל האומר לא ליתמי כאלו אומר לא פרעתי, והסם ליכא למימר דהוא בחורתי חיוז חדש דהא אדרבה הוא צל לפטור עצמו בטענת פרעתי. ועוד דהא בחיוז חדש ודאי צעי אחס עדי וצלי אחס עדי לאו כלום הוא וכמ"ש בש"ע סימן מ ס"א. ובמודה בחוב ישן אשכחן דאפילו צלל אחס עדי והיכא ללא טען לא טענינן ליה השטאה וחייב לשלם וכדאי"ן בסנהדרין פ' זה בורר (כט, ג). וכן מבואר ברמב"ם וטור וש"ע סימן פא סעיף ח'. ועוד דאמרינן בריש פ' קמא דמנעא (ג, ג) לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, ומה פיו שאינו מחייב ממון מחייבו שבועה, ופריך אינו מחייבו ממון והא הודאת בעל דין כמאה עדים, אלל מה לפיו שאינו מחייבו קנס, ופריך מה לפיו שאינו בהכחשה ובהזמה, תאמר בעדים שיטנו בהכחשה ובהזמה. ואי נימא טעמא דפיו משום מתנה וחיוז, אס כן איך שייך ציה הכחשה והזמה, והא ודאי במתנה מצי יהיב ומאי אולמיה דפיו יותר מעדים, והא לענין נאמנות אדרבה עדים נאמנין יותר מפיו⁵⁵, ועיין בנימוקי יוסף שם בפרק קמא דמנעא (ג, ג) וז"ל: מהא שמעינן דמי שהודה צניה דין וחזר ואמר נזכרתי, אעפ"י שעדים מעידים כדכריו, אין משגיחין בו, דהא הכא ודאי צכהאי גוונא עסקינן דאי בעומד בדיבוריה מאי אולמא דפיו, מתנה הוא דקא יהיב ליה וכו' ע"ש. וא"כ גם אנו נאמר אס הוא בחורתי מתנה וחיוז מאי אולמיה דפיו נגד עדים, כיון דאינו אלל מטעם מתנה אלל לא בחורתי נאמנות. ועוד מוכרע הוא הדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואלו היה כופר בכל בפני בית דין אלל שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמשים וזו, ודאי אין בזה חיוז שבועה, ועיקר חיוז שבועה במודה במקצת משום דהודה במקצת התציעה, ומשום הכי הטילה התורה השבועה על שאר אלל אי נימא דאינו נאמן כלל אלל בחורתי חיוז אין בזה דין מודה במקצת וזה ברור⁵⁶.

יג גוי ועבד פסולים לעדות.

ב השונא לחבירו ואמר לו בפני רבים אלך ואמסור ממונך פסול לעדות.

כא ממזר ופצוע דכא וכרות שפכה וערל שמתו (מהרי"ק שורש פ"ה) אחיו מחמת מילה כשרים לעדות.

אלל עיקר הטעם הוא כמ"ש דהתורה לא פסלה אלו הפסולים אלל על אחרים, אלל על עצמו האמינו תורה ונאמן לו נאמנות כמאה עדים, וילפינן לה מדכתיב כי הוא זה וכמ"ש רש"י וזה הוא צריא דהך מלחא. ובמקצת שכתבו⁵⁷ גם בדין שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא ג"כ מתורת נדר, אלל ראיתי במוהרי"ט [אה"ע] ח"ג סימן א' שדחה דבר זה וכתב דאס היה מתורת נדר הוי מהני ביה שאלה ע"ש⁵⁸. ולפי דרכינו גם בדין שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא מדין נאמנות, דכיון דהאמין התורה לכל אדם על עצמו, אס כן בין בממון בין באיסור לעולם נאמן על עצמו. **א"ל** דאכתי איכא למידק מנלן דהודאת בעל דין יותר מעדים ואי משום דכתיב כי הוא זה היינו היכא דליכא עדים דמכחשי ליה ומשום מגו הוא דנאמן וכמ"ש דאי צעי יהיב ליה במתנה אלל היכא דאיכא עדים דמכחשי ליה ללא שייך מגו דהא מגו במקום עדים לא אמרינן וא"כ מנלן דהוא נאמן ואין לומר

פיתוחי חותם

⁵⁵ פ"ז סק"ה שכתב בטעם ש"י הרמב"ם דמורה בדבר שאינו יכול לכפור לא הוי מודה במקצת שזהו משום דאין הודאה זו פועלת שום חיוב יותר ממה שכבר מחויב ועומד לפני הודאתו ואנן בעינן הודאה המחייבתו וה"ל דכוותיה. קהלות יעקב ב"מ סי' ו אות ג, ועיי"ש עוד מש"כ בזה.
⁵⁷ שו"ת מהרי" באסן סי' פ בסופו ומשפט צדק ח"א סי' סה.
⁵⁸ וצ"ע על הטעה"מ ה"ל אישות פ"ט ה"א שדייק מדברי מהרי"ט ח"א סי' צב דס"ל דשויה אנפשיה היא מדין נדר.

⁵⁶ ראה באמרי בינה חו"מ דיני עדות סי' ג שבי' בארוכה סוגיא זו לפי ב' שיטות אלו בגדר הודאת בעל דין.
⁵⁶ ואין הנדון דומה לראיה דבכופר הכל ואומר אעפ"כ אני מתחייב חיוב חדש הא לא מודה לו כלום על תביעתו אבל כל מודה במקצת הוא מודה לו על תביעתו ואפילו את"ל כמהר"י לב שמה שמחויב לשלם אינו מצד נאמנות רק מצד שהוא מתחייב מכל מקום הא מיהא דאיכא מעשה הודאה משום הכי מחויב שבועה ונראה דהקצות החושן לשיטתו בס'

כשר ובכלים שהזמינה עבורו. משום שלא נכנס זה בגדר נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש כיון שיודע בברור שאינה משקרת לו.

וראיה גדולה לזה מהא דכתובות דף פ"ה דהימנה רבא לבת ר"ח לאפוכי שבועה אשכנגדה וא"ר פפא השתא דאמר מר קים לי בגויה מלתא הוא כגון אבא מר ברי מרענא שטרא אפומיה והרי הוא דבר שצריך שני עדים דמטעם זה לא האמין רבא לר"פ לאורועי שטרא דאין אחד נאמן להוציא שטר חתום מיד המחזיק בו כדאיתא ברש"י ומ"מ מועיל קים לי בגויה לאורועי שטרא. אף שודאי אין סברא לומר דרבא לא היה מאמין בר"פ כבת ר"ח דהא הקשה ר' אדא בן מתנא לא יהא ר"פ כבת ר"ח חזינן דלא גרע ר"פ מבת ר"ח דאליכ לא היה לו מה להקשות אם היה שייך להסתפק שמא בת ר"ח גדולה בצדקתה מר"פ וגם רבא לא השיב לו שבת ר"ח גדולה מר"פ אלא ודאי דר"פ היה מוחזק בחסידות עוד יותר מבת ר"ח ושגם רבא ידע זה ולכן הקשה שפיר וא"כ צריך להבין טעם רבא מ"מ גרע ר"פ מבת ר"ח.

וצריך לומר דמצד נאמנות היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחידי דהתורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחידי לדיני ממון כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות ולא נתנה תורה לשיעורים שכל אחד יאמין מי שרוצה ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש שסתמו הוא בחזקת כשרות כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן והצריכה דוקא שנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומדותיו בעצם רק מצד חזקתו אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסוהו הרבה פעמים וראה שאינו משקר אין זה מצד נאמנות אלא הוא כראיה ממש כיון שהוא ידיעה עצמית שיודע ומכירו שלא מצד חזקות. ולכן אף שודאי ידע רבא שר"פ איש נאמן כיון שהוא צדיק וחסיד עוד יותר מבת ר"ח אבל עכ"פ הוא רק מצד חזקתו ונכנס בגדר נאמנות שע"ז נתנה תורה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחידי כסתם איש. וזה מה שאמר רבא אע"ג דאיכא מר ע"א לאו כלום הוא פי' אף שברי לי שאינך משקר מ"מ ע"א לאו כלום הוא דהתורה פסלו שלא ניתן לשיעורין ושאני בת ר"ח שקים לי בגויה פי' ידיעה עצמית שלא נכנס בגדר נאמנות אלא כראיה שלו ממש. וזה שלא קרעין שטרא אפומיה הוא מחמת שהרי רק לר"פ נאמן אבא מר בריה ולדיינים

החתומים על ההכשר וכתר"ה הוא המחזר לראות סימני הכשרות ולהזהיר להקצבים שידיחו וינקרו כדן אף שיודע שאפשר לא ישמעו לדבריו, וכשאינו מוצא סימני הכשרות עליו למסור להועד והם דנים בזה איני רואה לע"ד שום איסור שהרי בזה הוא רק מתקן וליכא קלקול כלל.

ובדבר להיות חבר בועד הרבנים שמקילין בזה איני רואה שום חשש כיון שאין עושיין זה משום קלות אלא משום שסוברין כן מאיזה טעם שהוא אף אם הוא טעות אין זה מונע מלהיות חבר ורק אם הוא מצד קלות במצות התורה או היה אסור להיות חבר עיין בסנהדרין דף כ"ו אבל הא יש רבנים גדולים יראי ה' בהועד ואין להחשיבם קלים.

וברבר אלו שמדיחין את הבשר רק בזילוף מים מעטים או בכבוס בחתיכת בגד שרויה במים ודאי אין רוח חכמים נוחה מזה אבל מה נעשה שהרבה במדינה זו מקילין בזה וכיון שהוא רק חומרת הגאונים אין לאסור.

ידידו מוקירו

משה פיינשטיין

פימן נר

בענין קים ליה בגוה לנאמנות באיסורין

ליובאן.

בהיותי במאסקווא בשנת תרצ"ד נשאלתי בדבר שהאבות ניוונים במדינה הזאת בעוה"ר על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה' ובתורתו ושקבי היתרא ואכלי איסורא וא"כ אין נאמנים על איסורים ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לבריאותם וגם לא כל דבר מבושל דאף שסתם כלים אינם בני יומן מ"מ הרי הוא כלכתחלה כיון שקבע מושבו אצלם.

וחדשתי שיש מקום להקל להרבה אנשים. באם האב יודע וקים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסור משום דמכיר טבעה בידיעה ברורה ע"י שניסה אותה הרבה פעמים וראה שאינה מכשילתו מטעם שאינה רוצה לצערו או שטבעתה שלא להעביר אחרים על דעתם. יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו מבשר וכל דבר כשאמרה לו שהוא מבשר

שלא תכשילוהו לסמוך עליה ולאכול ממה שמבשלת
בעדו ואמרה שעשתה בהכשר אבל לאחרים ושלא
בשעת הדחק ולבריאם יש להחמיר.

משה פיינשטיין

אחרים שאין מכירין אותו בעצם הרי לא יאמינו
לו יותר מסתם איש ולכן אינו יכול לקרוע השטר
שהוא כשר אצל דיינים אחרים ורק שהוא אינו יכול
להודקק לו ודגהו כשטר פסול כפרש"י.

ואפילו להריף הרמב"ם שסברי כהר"ח בתוס'
שרק מצריכו שבועה הוי ג"כ הנאמנות לזה מטעם
שהוא ידיעה עצמית שלא מגדר נאמנות אך שסובר
שמ"מ הוא רק כברור בעלמא שמועיל שבועה כנגדו.
וכן מוכח לשון הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין ה"א שטעם
הנאמנות הוא כדיעת הדין עצמו שכתב א"כ למה
הצריכה תורה שני עדים שבזמן שיבואו לפני הדין
שני עדים ידון ע"פ עדותן אע"פ שאינו יודע אם
באמת העידו או בשקר עיי"ש חזינן מזה שמה שדן
בקים ליה בגויה הוא שכיון שמכירו בעצם שאינו
משקר הוא כדיעה עצמית שלא מטעם גדר נאמנות.
וא"כ גם לגבי איסורין בהשוד שאין לו נאמנות מצד
דין נאמנות שהחשוד על הדבר לא מעידו. הוא
רק בסתם אדם שאינו מכיר בברור טבעותיו ומנהגיו
אבל כשמכירו בברור ויודע שאף שהוא חשוד לאכול
בעצמו לא ישקר לאחריו או שאף רק לו לא ישקר
להכשילו יכול להאמינו משום דהוי זה כדיעה עצמית
שלא מטעם נאמנות.

ולא מבעיא לרש"י והראב"ד אלא אף להרמב"ם
והריף שהוא רק כברור שמועיל שבועה נגדו מ"מ
הוא ברור כזה שמועיל באיסורין דהא נאמנות ע"א
בממון מצריך רק שבועה ומועיל לגבי איסורין א"כ
גם קים ליה בגויה דמועיל להצריכו שבועה בממון
הוא מועיל לגבי איסורין. ולכן אם האב מכיר בבתו
וכלתו שלא יכשילוהו באיסורין בידיעה ברורה אף
שבעצמם הם חשודים לאכול יכול להאמינם ולאכול
מה שבשלו בעדו ואמרו לו שהוא בשר כשר ובכלים
כשרים. ויש מקום להתיר גם לאחרים לאכול ממה
שבשלו לאביהן דאף שבממון לא יאמינוהו דיינים
אחרים שמטעם זה לא קרעין השטר לרש"י כדבארתי.
הוא רק בממון שעד אחד אינו נאמן וא"כ ר"פ
גופיה אינו נאמן מה שאמר לדיינים אחרים שאבא
מר בריה קים ליה בגויה שלא ישקר אבל באיסורין
שע"א נאמן א"כ יש להאמין להאב גם אחרים מה
שאמר שקים ליה בגויה דבתו שלא תכשילוהו ושקדרה
זו בשלה בעדו ויוכלו גם אחרים לאכול.

ואף שכתבו הריף והרמב"ם דבזה"ז אין דנין
דין קים ליה בגויה מסתבר שהוא רק בדיני ממון
ולא באיסורין שאין בזה דין ב"ד ולכן בשעת הדחק
ולאנשים חלושים יש להקל אם יודע בברור שקים
ליה בגויה מצד טבעותיה ומנהגיה באיזה נסיונות

סימן נה

בענין נאמנות הפקטערעם בכתבם

חמשה עשר בשבט תשט"ו.

מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר יחזקאל הלוי
גרובנער שליט"א ר"מ בישי' חכמי לובלין בדעטרראיט.
ראיתי את דברי כתר"ה אשר האריך לברר להלכה
אשר יש להאמין למנהלי הפקטערעס במה
שכות' אשר עושים רק משומן שנעשה מוועדזשעטייבל
וכדומה. מכמה טעמים מטעם אומן לא מרע נפשיה
ומטעם עבידי לאיגלווי ומטעם מירתת מעונש לפי
חוק מדינתנו ומטעם דהיתה התשובה שלהם לשאלה
שנוגע לתולה ולא שאלה להכשר ודבריו נכונים
לדינא.

אבל מה שכתב כתר"ה לתרץ קושית הר"ן ע"ז
דף מ' והלחם משנה פרק ג' ממ"א הלכה י"ט על
הרמב"ם שם שפוסק דאין לוקחין ביצים מן העכורים
וברייתא דלוקחין ביצים הוא מישראל א"כ מאי
פריך בגמ' חולין דף ס"ד וכה"ג מי זבנינן מינייהו
והתניא אין לוקחין ביצה טרופה מעכורים הא ברייתא
דלוקחין ביצים איירי בישראל, דגם לרמב"ם יש
חלוק בין אומן לסתם עכורים ואיירי ב' הברייתות
בעכורים אף ההיא דלוקחין ביצים אבל באומן ותגר
שאני דשייך לא מרע אומנתו. אינו נכון דהא מפורש
ברמב"ם בה"ח שואל לצייד ישראל המוכרה אלמא
דאף בצייד שהוא האומן והתגר מצריך הרמב"ם
שיהיה ישראל ואין חלוק לדידיה בין צייד לאינו
צייד לענין נאמנות והברייתא איירי בישראל דוקא
ואינו גורס מן העכורים וכדסברי כל הראשונים בדעת
הרמב"ם.

אך אם נימא בדעת הרמב"ם שג"כ מודה שיש
חלוק בעכורים לנאמנות בין אומן ותגר לסתם עכורים
כדהוכיח כתר"ה מחלוק תגר עכורים מהדיוט לענין
לוקח טלית מצויצת בפ"ב מציצית ה"ז נצטרך לומר
שצייד אינו כאומן ותגר דלא כסברת המלואים וצבי